

1. FEJEZET

Mr. Jones, a Major gazdája, bezárta éjszakára a tyúkólakat, de már olyan részeg volt, hogy a szellőzőlyukakat nem jutott eszébe elzárni. Lámpájának táncoló fénykörében végigtántorgott az udvaron, a hátsó ajtónál lerúgta csizmáját, a mosogatókonyhában a hordóból csapolt magának még egy pohár sört, aztán elindult az ágy felé, ahol Mrs. Jones már javában horkolt.

Mihelyt a hálószobában kialudt a fény, a tanya gazdasági épületében heves mocorgás és fészkelődés támadt. Napközben ugyanis híre ment, hogy az öreg Őrnagy, a díjnyertes fehér kandisznó, előző éjjel különös álmot látott, és szeretné elmondani a többi állatnak. Megbeszélték hát, hogy összegyűlnek a nagy pajtában, mihelyt Jones gazda eltakarodik, és biztonságban lesznek. Az öreg Őrnagyot (mindig így nevezték, bár a kiállításon Willingdon Szépe néven szerepelt) olyan nagyra becsülték a farmon, hogy mindenki kész volt lemondani egyórai alvásról, hogy meghallgathassa, mit akar mondani.

A nagy pajta egyik végében, holmi magas emelvényfélén, az Őrnagy már ott feküdt szalmaágyán, a mestergerendáról lelógó lámpa alatt. Tizenkét éves volt, és az utóbbi időben meglehetősen elhízott, de még mindig fenséges tekintetű, bölcs és nyájas ábrázatú disznó volt, annak ellenére, hogy soha nem faragták le az agyarait. Nemsokára kezdtek szállingózni a többi állatok is, és igyekeztek a maguk módján kényelembe helyezkedni. A három kutya jött először, Kolomp, Zsuzsi és Fogdmeg, aztán a disznók, akik tüstént beletelepedtek a szalmába, közvetlenül az emelvény előtt. A tyúkok felkaptak az ablakpárkányra, a galambok a gerendára repültek fel, a juhok és a tehének a disznók mögé feküdtek, és kérődzni kezdtek. A két igásló, Bandi és Rózsi együtt jött be: lassan lépkedtek, és óvatosan rakosgatták hatalmas, szőrös patáikat, nehogy eltapossák a szalmában bujkáló kisebb állatokat. Rózsi, a kövér, középkorú kanca, negyedik csikaja után már nem nyerte vissza régi alakját. Bandi hatalmas állat volt, majd tizenhét markos, és olyan erős, mint két más közönséges ló. Az orrán húzódó fehér csiktól kissé ostobának látszott, és csakugyan nem volt elsőrendű koponya, de jellemeszlárdsága és félelmetes munkabírása miatt mindenki becsülte. A lovak után érkezett Malvin, a fehér kecske, és Benjámin, a szamár. Benjámin volt a legöregebb állat a Majorban, és neki volt a legrosszabb természete. Ritkán szólalt meg, és amikor megszólalt, rendszerint holmi cinikus megjegyzést tett – azt szokta például mondogatni, hogy kapott ő Istentől farkat, hogy elhessegesse a legyeket, ám jobb szeretné, ha nem lenne farka, de legyek sem lennének. A Major állatai közt ő volt az egyetlen, aki sohasem nevetett. Ha megkérdezték, miért nem nevet, mindig azt felelte, azért, mert nem lát semmit, amin nevetni lehetne. Ennek ellenére, bár ezt nyíltan soha nem vallotta be, rajongott Bandiért; a vasámapokat rendszerint együtt töltötték a gyümölcsös mögötti kis karámban, ahol egymás mellett legelésztek, de sohasem szóltak egymáshoz egy szót sem.

A két ló éppen lefeküdt, mikor az elárvult kiskacsák betotyogtak a pajtába. Elvesztették az anyjukat, s most gyámoltalanul hápogva bolyongtak ide-oda, olyan helyet keresve, ahol nem taposnak rájuk. Rózsi valami védőfalfélét kerített körülöttük hatalmas lábszárából, ahová a kis kacsák belefészkeltek magukat, és tüstént el is aludtak. Az utolsó pillanatban megjelent Mollie is, kényesen illetve magát. A bolondos, csinos, fehér kanca, akit Mr. Jones a bricskájába szokott fogni, kockacukrot rágcsált, és legelői foglalt helyet, aztán kacéran lobogtatni kezdte fehér sörényét, remélve, hogy felhívhatja a figyelmet a beléfert piros pántlikákra. Legeslegutolsónak a macska érkezett, szokása szerint megkereste magának a legmelegebb helyet, aztán végül befészkelte magát Bandi és Rózsi közé, ahol aztán az őrnagy beszéde alatt megelégedetten dorombolt, de egyetlen szavára sem figyelt oda.

Most már az összes állat ott volt, kivéve Mózes, a szelídített hollót, aki a hátsó ajtó mögött aludt ülőrúdján. Amikor az Őrnagy látta, hogy mindenki kényelmesen elhelyezkedett és figyelmesen várakozik, megköszönte torkát, és belefogott a mondókájába:

– Elvtársak, már hallottátok, hogy az éjszaka különös álmom volt. Az álomra később majd visszatérek. De előbb valami mást kell elmondanom. Azt hiszem, elvtársak, már csak néhány hónapig leszek köztetek, és mielőtt meghalok, úgy érzem, kötelességem továbbadni nektek azt a bölcsességet, amelyet fölszedtem. Sokáig éltem, és sok időm volt a gondolkodásra, miközben egyedül feküdtem ólamban. Azt hiszem, joggal mondhatom, hogy legalább olyan jól ismerem az élet természetét ezen a Földön, mint bármely más élő állat. Erről szeretnék beszélni nektek.

Nos, elvtársak, milyen a mi életünk? Nézzünk szembe vele: a mi életünk nyomorúságos, fáradtságos és rövid. Megszületünk, éppen csak annyit kapunk enni, hogy ki ne leheljük páránkat, de aki képes rá, azt ereje végső fogytáig dolgozni kényszerítik; s abban a pillanatban, amikor már nem tudják hasznunkat venni, förtelmes kegyetlenséggel lemészárolnak bennünket. Egyéves kora után Angliában egyetlen állat sem tudja, mi a boldogság és mi a pihenés, Angliában nincs szabad állat. Az állatok élete nyomorúság, és szolgaság: ez a meztelen igazság.

Vajon ez volna a természet rendje? Azért volna így, mert földünk olyan szegény, hogy nem tud tiszteességes életet biztosítani lakóinak? Nem, elvtársak, ezerszer nem! Anglia földje termékeny, éghajlata jó, sokkal több állatot tudna bőségesen eltartani, mint amennyi most rajta él. Ez a mi gazdaságunk egyedül eltartana egy tucat lovat, húsz tehenet, száz meg száz juhot – s mindnyájan olyan kényelemben és méltóságban élhetnénk, amelyet most el sem tudunk képzelni. Akkor hát miért élünk ilyen nyomorúságosan? Mert a munkánk szinte minden gyümölcsét ellopják tőlünk az emberek. Ez a válasz, elvtársak, minden problémánkra. Ezt a választ egyetlen szóban összegezzük: Ember. Az Ember az egyetlen igazi ellenségünk. Tüntessük el az Embert a színpadról, és az éhség és az agyondolgoztatás legfőbb okát egyszer s mindenkorra megszüntetjük.

Az Ember az egyetlen élőlény, aki fogyaszt, anélkül, hogy termelne. Nem tud tejet adni, nem tud tojást tojni, gyöngye ahhoz, hogy húzza az ekét, és nem elég gyors ahhoz, hogy meg tudja fogni a nyulat. Mégis ő az állatok ura. Dolgoztatja őket, de csak a pusztát minimumot adja vissza nekik, nehogy éhenhaljanak, a többit megtartja magának. A mi munkánk műveli meg a földet, a mi trágyánk teszi termékkennyé, még sincs közülünk senkinek semmije a pusztát bőven kívül. Ti, tehének, akik itt álltok előttem, vajon hány ezer liter tejet adtatok tavaly? És mi történt ezzel a tejjel, amelynek a ti erős borjaitokat kellett volna táplálnia? Minden cseppje az ellenségeink torkán ment le. És ti, tyúkok, ugyan hány tojást tojtatok tavaly? És ezek közül a tojások közül hányból lett csirke? A többi mind a piacra került, és Jones meg az emberei pénzelték belőle. És te, Rózsi, hol az a négy csikó, akiket megszültél, hogy öreg napjaid támaszai legyenek és örömeid teljék bennük? Eladták őket egyéves korukban – soha egyiket sem fogod viszontlátni. És a négy ellésedért és a sok mezei munkádért mit kaptál, a sovány takarmányon meg az istállón kívül?

De még azt sem engedik, hogy ezt a nyomorúságos életet a természetes határáig éljük. Jómagam nem panaszkodhatom, mert én a szerencsések közé tartozom. Tizenkét éves vagyok, és több mint négyszáz malacom volt. Ez a disznóélet természetes rendje. De a végén egyetlen állat sem kerül el a kegyetlen kést. Ti, fiatal süldők, akik itt ültök előttem, mind a tőkén fogjátok végezni egy éven belül. Ez a szörnyű vég vár mindnyájunkra: tehénre, disznóra, tyúkra, juhokra, mindenkire. Még a lovakra és a kutyákra sem vár külön sors. Téged, Bandi, aznap, amikor hatalmas izmaid elvesztik erejüket, Jones el fog adni a sintér-mészárosnak, aki letaglóz, és megfőz kutyaeledelnek. Ami meg a kutyákat illeti, ha öregek és fogatlanok lesznek, Jones téglát köt majd a nyakukra, és bedobja őket a legközelebbi tóba.

Nem kristálytisza hát, elvtársak, hogy életünk minden baja az Ember zsarnokságából fakad? Csak az Embertől kell megszabadulnunk, és miénk lesz, amit a munkánk hoz. Egyik napról a másikra gazdagok és szabadok lehetünk. Mit kell hát tennünk? Nos, éjjel-nappal, testünkkel-lelkünkkel az emberi faj megdöntésén kell dolgoznunk! Ez az én üzenetem hozzátok, elvtársak: Forradalom! Nem tudom, mikor jön el ez a Forradalom – talán egy hét múlva, talán csak száz év múlva, de azt tudom, olyan bizonyosan, ahogy ezt a szalmát itt érzem a csülköm alatt, hogy előbb-utóbb győz az igazság. Ezt tartások szemetek előtt, elvtársak, egész hátralévő rövid életetek során! És ezt mindenekelőtt: adjátok át az üzenetemet azoknak, akik utánatok jönnek, hogy az eljövendő nemzedékek folytathassák a harcot, egészen a végső győzelemig.

És ne felejtsetek el, elvtársak, hogy elszántságotoknak sohasem szabad meginognia. Semmiféle érvel ne hagyjátok magatokat félrevezetni. Soha ne higgyétek el, ha azt mondják nektek, hogy az Embernek meg az állatoknak közös érdekeik vannak, és az egyiknek a boldogulása a

másik boldogulását hozza. Ez hazugság. Az Ember semmi más élőlény érdekeivel nem törődik a saját érdekein kívül. Köztünk, állatok közt, legyen hát tökéletes egység, tökéletes bajtársiasság ebben a küzdelemben. Minden ember ellenségünk. Minden állat bajtársunk.

Ebben a pillanatban iszonyú felfordulás tört ki. Az őrnagy szónoklata közben négy nagy patkány mászott elő a lyukából, és a hátsójukra ülve figyelmesen hallgatták. Amikor a kutyák megpillantották őket, a patkányok csak úgy tudták megmenteni az irhájukat, hogy gyorsan a lyukaik felé iramodtak. Az őrnagy felemelte patáját, hogy csendet teremtsen.

– Elvtársak – mondta –, itt valamiben meg kell állapodnunk. Barátaink vagy ellenségeink-e a vadállatok, például a patkányok és a nyulak? Bocsássuk szavazásra a kérdést: Elvtársak-e a patkányok?

A szavazást mindjárt meg is ejtették, s a túlnyomó többség döntése szerint a patkányok elvtársak. Csak négy ellenszavazat volt: a három kutyáé meg a macskáé, akiről azonban utóbb kiderült, hogy mindkét álláspont mellett leszavazott. Az őrnagy folytatta beszédét:

– Már nem sok mondanivalóm maradt. Megismétlem, hogy mindig emlékeztek rá: kötelességetek szembeszállni az Emberrel és céljaival. Aki két lábon jár: ellenség. Aki négy lábon jár, vagy szárnyai vannak: barát. És jusson eszetekbe az is, hogy az Ember ellen folytatott küzdelemben nem szabad hasonlónak lennünk hozzá. Ha legyőztük, akkor sem szabad átvinnünk bűnös szokásait. Soha egyetlen állatnak sem szabad házban laknia, ágyban aludnia, ruhát viselnie, alkoholt innia, dohányoznia, pénzhez nyúlnia, kereskednie. Az Embernek minden szokása gonosz. És, mindenekelőtt, egyetlen állatnak sem szabad soha a saját fajtája fölött zsarnokoskodnia. Gyengék és erősek, okosak és együgyűek – mindnyájan testvérek vagyunk. Soha állatnak nem szabad megölnie egy másik állatot. Minden állat egyenlő.

És most, elvtársak, el kell mondanom nektek, mit álmodtam az éjszaka. Nem tudom nektek pontosan elmesélni. A Földünkről álmodtam, amilyen akkor lesz, amikor már eltűnt róla az Ember. De ez az álom eszembe juttatott valamit, amiről már réges-rég megfeledkeztem. Sok-sok évvel ezelőtt, amikor még kismalac voltam, anyám meg a többi disznó énekelgettek egy régi dalt, aminek csak a dallamát meg az első három-négy szavát tudták. Gyerekkoromban én is énekeltem ezt a dallamot, de már réges-régen kiment a fejemből. De éjjel álomban eszembe jutott. És ráadásul a szövege is eszembe jutott, az a szöveg, amelyet az állatok valamikor nagyon régen énekeltek, de már hosszú nemzedékek óta kiveszett az emlékezetükből. Ezt szeretném elénekelni nektek, elvtársak. Öreg vagyok már, rekedt a hangom, de ha megtanítalak benneteket a dallamára, ti szebben fogjátok énekelni. A címe: „Angolhon állatai.”

Az öreg Őrnagy megköszörülte torkát és énekelni kezdett. Ahogy előre megmondta, rekedt volt a hangja, de azért elég jól énekelte a lelkesítő dallamot, amely kissé a „Clementine”-ra, kissé a „La Cucarachá”-ra emlékeztetett, a szövege pedig így szólt:

Állatok Ír- s Angolhonban,
S más hazákban, réteken,
Hallgassátok szép jövőnkről
Vigan zengő énekem.
Előbb-utóbb elsöpörjük
Az Embert, a zsarnokot,
S dús mezőink nem tapossák
Emberek, csak állatok.
Az orrunkban nem lesz gyűrű,
Hátunkon nem lesz nyereg,
Nem mar zablá és sarkantyú,
S nem vernek az emberek.
Gazdag lesz majd minden állat,
A lóhere, árpa, zab,
Széna, búza mind miénk lesz,
Ha eljön majd az a nap.
Fényesek lesznek mezőink,
Tisztábbak a patakok,
Lágyabb lesz még a szellő is,
Ha majd nem leszünk rabok.
E nagy napért küzdjünk, pulykák,
Lovak, ludak, tehének,
Bár magunk a szabadságot
Meg sem érzük, meglehet.
Állatok Ír- s Angolhonban
S más hazákban, réteken,
Hallgassátok s daloljátok
Szép jövőnkről énekem!

A dal az állatokat vad izgalomba hozta. Az Őrnagy még a végére se ért, már maguk is énekelni kezdték, még a legbutábbak is elkapták a dallamot meg néhány szót belőle, az okosabbak pedig, például a disznók és a kutyák, néhány perc múlva kívülről tudták az egészet. Néhány előzetes próbálkozás után az egész Major félelmetes iszólóban rázendített az „Angolhon állatai”-ra. A tehének bőgték, a kutyák vonították, a birkák bégették, a lovak nyertették, a kacsák hápogták. Annyira el voltak tőle ragadtatva, hogy egymás után ötször elénekeltek, s még többször is elénekeltek volna, ha valami nem zavarja meg őket.

A nagy láрма sajnos felébresztette Jones gazdát. Kiugrott ágyából, mert bizonyosra vette, hogy róka jár az udvarban. Fogta a puskáját, amely mindig ott állt a hálószoba sarkában, és a hatos söréttel beledurrantott a sötétségbe. A sörét belefűrődött a pajta falába, és hirtelen véget vetett a gyűlésnek. Mindenki sietve a hálólhelyére menekült. A madarak felrepültek a tyúkülőre, az állatok leheveredtek a szalmára, s egy pillanat múlva az egész Major aludt.

2. FEJEZET

Három nap múlva az öreg őrnagy éjszaka álmában békésen elhunyt. A gyümölcsös végében temették el.

Ez március elején történt. A következő három hónap sok titkos tevékenységet hozott. Az őrnagy beszéde a tanya intelligensebb állatainak vadonatúj világszemléletet adott. Nem tudták, hogy az Őrnagy megjósolta Forradalomra mikor kerül sor, és jó okkal nem is gondolhattak arra, hogy még az ő életükben bekövetkezik, de világosan látták, hogy kötelességük felkészülni rá. A tanítás és a szervezés munkája természetesen a disznókra hárult, mert általánosan elismerték, hogy ők a legokosabbak az állatok között. A disznók közül kiemelkedett két fiatal kan, Hógolyó és Napóleon, akiket Jones gazda eladásra nevelt. Napóleon nagy, meglehetősen félelmetes berkshire-i volt, az egyetlen berkshire-i a tanyán. Nem sokat beszélt, mégis tisztelték, mert az volt a híre, hogy a maga útját járja. Hógolyó sokkal élénkebb disznó volt, mint Napóleon, gyorsabb beszédű és találékonyabb, de őt nem tartották különösebben határozott egyéniségnek. A többi kan mind hízó volt; egy kövér, kerek pofájú, csillogó szemű, fúrge mozgású, visító hangú, Süvi nevű kis disznó volt a legismertebb közülük; ragyogó szőke volt, s ha valamilyen nehéz ponthoz ért érvelése közben, elkezdett ide-oda ugrálni, és tekergette a farkát, ami igen meggyőzően hatott. A többieknek az volt róla a véleményük, hogy a feketéről is képes volna bebizonyítani, hogy fehér.

Ezek hárman teljes gondolatrendszerre dolgozták ki az öreg Őrnagy tanításait, és a rendszernek az Állatizmus nevet adták. Miután Jones gazda

elaludt, hetenként többször is titkos gyűlést tartottak a pajtában, és kifejtették a többieknek az Állatizmus alapelveit. Kezdetben sok ostobaságba és közönybe ütköztek. Voltak állatok, akik azt hajtogatták, hogy hűséggel tartoznak Mr. Jonesnak, akit „Gazdá”-nak emlegettek, vagy olyasféle primitív megjegyzéseket tettek, hogy: „Mr. Jones táplál bennünket. Ha ő nem lenne, éhen pusztulnánk.” Mások olyanokat kérdeztek, hogy: „Mit törődünk vele, mi történik velünk a halálunk után?”, vagy: „Ha ez a Forradalom mindenképpen bekövetkezik, mit számít, hogy dolgozunk-e érte, vagy sem?”, és a disznók csak nagyon nehezen tudták megértetni velük, hogy mindez szöges ellentétben van az Állatizmus szellemével. A legostobább kérdéseket Mollie, a fehér kanca tette fel. – Lesz-e cukor a Forradalom után is? – kérdezte legelőször is Süvitől.

– Nem – felelte Hógolyó határozottan. – Nincsenek hozzá eszközeink, hogy cukrot állítsunk elő a gazdaságban. Különben sem lesz cukorra szükséged. Annyi zabot és szénát kapsz majd, amennyit csak akarsz.

– És szabad lesz-e majd szalagokat viselnem a sörényemben? – kérdezte Mollie.

– Eltársnő – felelte Hógolyó –, azok a szalagok, amelyekért úgy rajongsz, a rabszolgaság jelvényei. Hát nem vagy képes megérteni, hogy a szabadság többet ér, mint a szalagok?

Mollie elhallgatott, de látszott rajta, hogy nem sikerült meggyőzni.

A disznóknak még nehezebb küzdelmet kellett vívniuk Mózésnek, a szelíd hollónak a hazugságaival. Mózés, Mr. Jones kedvence, kém volt és besúgó, ráadásul még ügyes szónok is. Azt állította, hogy van egy titokzatos vidék, a Kandiscukor Hegység, és halála után minden állat oda jut. Ez a vidék valahol fenn van az égben, túl a felhőkön, állította Mózés. A Kandiscukor Hegységben a hét minden napja vasárnap, egész évben dúsán virít a lóhere, a sövényeken meg kockacukor nő és lenmagos pogácsa. Az állatok gyűlölték Mózest, mert mesélt, mesélt, és nem dolgozott, de néhányan mégiscsak hittek a Kandiscukor Hegységben, és a disznóknak nagyon erélyesen kellett érvelniük, hogy meggyőzzék őket, ilyen hely pedig nincs.

Leghűségesebb tanítványuk a két igásló lett, Bandi és Rózsi. Ők ketten ugyan csak nagyon nehezen tudtak valamit kigondolni, de miután elfogadták tanítójuknak a disznókat, mohón itták minden szavukat, és aztán egyszerű érvekkel átadták a többi állatnak is. Soha nem hiányoztak a pajtában tartott titkos összejövetelekről, és ők vezették a kórust, amikor a gyűlés végén elénekelték az „Angolhon állatai”-t.

Nos, aztán úgy fordultak a dolgok, hogy a Forradalomra sokkal hamarabb és sokkal könnyebben került sor, mint várták. Az előző években Mr. Jones szigorú, de szorgos gazda volt, de hirtelen rossz napok virradtak rá. Nagyon elkeseredett, mivel egy pörben sok pénzt veszített, és elkezdett többet inni a kelletténél. Naphosszat csak üldögélt a konyhában, újságot olvasott, ivott, és időnként megetette Mózest sörbe áztatott kenyérmorzssával. A béresei lusták voltak és becsapták, a földet felverte a gaz, az épületeknek lyukas volt a teteje, a sövényeket elhanyagolták, és az állatoknak nem adtak eleget enni.

Megjött a június, már-már kaszálni kellett volna a szénát. Szent Iván estéjén, egy szombati napon, Mr. Jones bement Willingdonba, és a Vörös Oroszlánban úgy berúgott, hogy csak vasárnap délben keveredett haza. A béresei korán reggel megfejték a teheneiket, aztán elmentek nyulászni, nem bajlódtak az állatokkal, nem adtak nekik enni. Amikor Mr. Jones hazaért, tüstént elnyúlt a tisztaszobájában a díványon, arcára terítette a News of the World-öt, és elaludt; így aztán amikor eljött az este, az állatok még mindig nem kaptak enni. Végül aztán nem állták tovább. Az egyik tehén betörte szarvával a takarmányoszin ajtaját, és az állatok mind nekiestek a hombárokra. Mr. Jones ekkor ébredt fel. A következő pillanatban már ott termett négy béresével a takarmányoszinben, és elkezdtek az ostorokkal szanaszét csapkodni. Ezt az éhes állatok már nem tudták elviselni. Mintegy vezényszóra rávetették magukat kínzóikra, pedig előzőleg semmi ilyesmit nem terveztek.

Jones és emberei egyszerre azon vették észre magukat, hogy mindenfelől döfködik és rugdalják őket. A dolgok teljesen kicsúsztak a kezükből, tehetetlenek voltak. Sohasem láttak még állatokat így viselkedni; ezek a jószágok, melyeket eddig kényük-kedvük szerint ütöttek-verték, hirtelen fellázadtak, és ettől ők úgy megrémültek, hogy szinte észüket veszítették. Néhány pillanat múlva már nem is próbáltak védekezni, és kerekelt oldottak. Egy perc múlva már mind az ötven lélekszakadva rohantak a főt felé vezető szekérrúton, az állatok pedig diadalittasan üldözték őket.

Amikor Mrs. Jones kinézett a hálószoabaablakon, és látta, mi történik, kapkodva bedobált néhány holmit egy vászontáskába, és az ellenkező irányban osont ki a farmról. Mózés leugrott az ülökéjéről, és hangosan káromgva utánarepült. Az állatok közben kikergették Jonest meg az embereit az országútra, aztán becsapták mögöttük az ötreteszes kaput. Maguk sem tudták, mi történik, mégis sikeresen végrehajtották a Forradalmat: elűzték Jonest, és övék lett a Major.

Az állatok az első percekben alig tudtak hinni a szerencséjükben. Legelőször is testületileg körülvágtatták a Major határát, mintha meg akartak volna győződni róla, hogy a tanyán sehol sem rejtőzik ember, aztán visszavágtattak a tanyaházhoz, hogy Jones gyűlölt uralmának utolsó nyomait is eltöröljék. Feltörték az istállók mögött álló szerszámkamrát és beledobálták a kútba a zablákat, az orrkarikákat, a láncokat, meg a szörnyű késeket, amelyekkel Mr. Jones a disznókat és a juhokat szokta kiherélni. A gyeplők, a kötőfékek, a szemellenzők, a megalázó abrakostarisznyák mind az udvaron égő tűzre kerültek, ahogy az ostorok is. Az állatok ugráltak örömben, mikor meglátták a lángra lobbanó ostorokat. Hógolyó a tűzbe dobta a szalagokat is, amelyeket piacnapon a lovak sörényébe és farkába szoktak fenni.

– A szalagok is ruhának tekintendők – jelentette ki –, a ruha pedig az ember ismertetőjele. Minden állatnak meztelenül kell járnia.

Mikor ezt Bandi meghallotta, letépte fejéről a kis szalmakalapot, amelyet nyáron azért viselt, hogy a legyek ne szálljanak a fülébe, és a tűzre dobta a többihez.

Az állatok hamarosan mindent elpusztítottak, ami Mr. Jonesra emlékeztette őket. Utána Napóleon visszavezette őket a takarmányoszinhez, és dupla adag zabot osztott ki mindenkinek, a kutyáknak pedig két-két darab kétszersültet adatott. Aztán hétszer egymás után elénekelték az „Angolhon állatai”-t elejétől a végéig, majd elvackolódtak éjszakára, és úgy aludtak, ahogy még soha.

Hajnaltól azonban felébredtek, mint máskor, és amikor hirtelen eszükbe jutottak az előző nap dicsőséges eseményei, valamennyien kivágtattak a legelőre. A legelőn egy kis domb állt, amelyről a tanya legnagyobb részét be lehetett látni. Az állatok felrohantak a tetejére, és körülnéztek a tiszta hajnali fényben. Igen, most már az övék – minden, amit csak látnak, az övék! El voltak ragadtatva a gondolattól, körbe-körbe ugrádoztak, izgalmukban fel-felszökellve a levegőbe. Meghemperegtek a harmatban, teli szájjal tépdesték az édes nyári füvet, göröngyöket rugdaltak föl a fekete földből, és beszívták zsíros illatát. Aztán bejárták és megszemlélték az egész tanyát, szóltan csodálattal nézték a szántóföldeket, a dús szénájú rétet, a gyümölcsöst, a tavat, a cserjést. Mintha mindezt még sohasem látták volna, és még most is alig hinnék el, hogy ez mind az övék. Aztán visszaballagtak az épületekhez, és csendesen megálltak a tanyaház ajtaja előtt. Az is az övék lett, mégis féltek belépni. Egy pillanat múlva azonban Hógolyó és Napóleon benyomták vállukkal az ajtót, és az állatok libasorban bementek. Nagyon óvatosan jártak, féltek, hogy felborítanak valamit. Szobáról szobára tipegtek, csak suttogva mertek beszélni, lenyűgözve bámulták a hihetetlen fényűzést, az ágyakat, a tollas derékalkját, a tükröket, a lószőrdíványt, a brüsszeli szőnyeget és Viktória királynő litografált arcképét a tisztaszoba kandallópárkánya fölött. Éppen lefelé mentek a lépcsőn, amikor észrevették, hogy Mollie eltűnt. Amikor visszamentek, a legszebb hálószoobájában találták. Elvett egy kék szalagot Mrs. Jones öltözőasztaláról, felrakta a vállára, és csodálta magát a tükörben. Alaposan összeszidták, aztán kimentek. A konyhában lógó sonkákat kivitték eltemetni, és a mosogatókonyhában Bandi egyetlen rúgással bezúzta a söröshordót, de különben semmihez sem nyúltak a házban. Egyhangúlag tüstént elhatározták, hogy a tanyaházat meg kell őrizni múzeumnak. Mindnyájan egyetértettek abban, hogy állatnak sohasem szabad benne lakni.

Az állatok megreggeliztek, s aztán Hógolyó és Napóleon megint összehívta őket.

– Elvérszák – mondta Hógolyó –, fél hét van, és hosszú nap áll előttünk. Ma hozzákezdünk a szénagyűjtéshez. De van még valami, amit előbb el kell intéznünk.

A disznók most árulták el, hogy az elmúlt három hónap alatt megtanultak olvasni és írni egy régi ábécéskönyvből, amely valamikor Mr. Jones gyermekeié volt, aztán kidobták a szemétdombra. Napóleon fekete és fehér festéket hozatott, és kivezette a társaságot a főútra nyíló ötreteszes kapuhoz. Ott aztán Hógolyó (mert ő tudott a legjobban írni) ecsetet fogott a csülkébe, festékekkel bemázolta a MAJOR felírást a kapu felső keresztfáján, és a helyére odafestette, hogy ÁLLATFARM. Attól fogva ez lett a tanya neve. Ezután visszamentek az épületekhez, majd Hógolyó és

Napoleon létrát hozattak, és nekitámasztották a nagy pajta hátsó falának. Elmagyarázták, hogy a disznóknak az utóbbi három hónapban folytatott tanulmányaik során sikerült az Állatizmus alapelveit hét parancsolatban összefoglalni. Ezt a Hétparancsolatot most fel fogják írni a falra, ezek változathatatlan törvények lesznek, és az Állatfarm valamennyi állatának mindörökké ezek szerint kell élnie. Hógolyó némi nehézségek árán (mert disznóknak nem könnyű létrán egyensúlyoznia) felmászott a létrára, és munkához látott, Süvi pedig néhány fokkal lejjebb a festékesdobozt tartotta. A parancsolatokat akkora fehér betűkkel írták fel a kátrányos falra, hogy harminc méter távolságból is el lehetett őket olvasni. Így szóltak:

HÉTPARANC SOLAT

1. Aki két lábon jár, az ellenség.
2. Aki négy lábon jár, vagy szárnyai vannak, az barát.
3. Állat nem visel ruhát.
4. Állat nem alszik ágyban.
5. Állat nem iszik alkoholt.
6. Állat nem öl meg más állatot.
7. Minden állat egyenlő.

A felirat csinos lett, s bár Hógolyó a „barát” szót „bárat”-nak írta, az egyik „S” betűt pedig fordítva görbítette, a helyesírás elejétől végéig hibátlan volt. Hógolyó felolvasta a többiek épülésére. Valamennyi állat teljes egyetértéssel bólogatott, az ügyesebbek pedig mindjárt el is kezdték megtanulni a parancsolatokat.

– Most pedig, elvtársak – kiáltotta Hógolyó, ledobva az ecsetet –, előre a rétre! Becsületbeli ügyünk, hogy hamarabb behordjuk a szénát, mint Jones meg a béresei.

Ebben a pillanatban azonban a három tehén, aki már egy ideje feszengett, elkezdett hangosan bőgni. Huszonnégy órája nem fejték meg őket, már majd kipukkadt a tőgyük. A disznók némi gondolkodás után sajtárokat hozattak, és sikeresen meg is fejték a teheneket; a csülkük igen alkalmasnak bizonyult erre a feladatra. Nemsokára öt sajtár telt meg a habzó, sűrű tejjel, s ezt sok állat látható érdeklődéssel figyelte.

– Mi lesz ezzel a sok tejjel? – kérdezte valamelyik.

– Jones néha bele szokott keverni egy kicsit a tápba – kottyantotta ki az egyik tyúk.

– Ne törődjete most a tejjel, elvtársak! – kiáltotta Napoleon, és odaállt a sajtárok elé. – Gondoskodni fogunk róla. Most az aratás a fontos. Hógolyó elvtárs fog vezetni. Pár perc múlva én is követek benneteket. Előre, elvtársak! Vár rátok a széna.

Az állatok elindultak a kaszálóra. Mikor este visszatértek, észrevették, hogy a tej eltűnt.

3. FEJEZET

Mennyit gürcöltek, izzadtak, hogy begyűjtsék a szénát! Fáradozásuknak azonban meglett a gyümölcse, mert a betakarítás még jobban sikerült, mint ahogy remélték.

Néha kemény volt a munka: a szerszámokat emberek és nem állatok számára tervezték, és nagyon hátrányos volt, hogy az állatok közül egyik sem tudott olyan szerszámot használni, amelyhez a hátsó lábára kellett volna állnia. De a disznók olyan okosak voltak, hogy minden nehézséget le tudtak győzni. Ami a lovakat illeti, ők a rétet minden zsebkeendőnyi darabkáját ismerték, sokkal jobban értékelték a kaszáláshoz meg a gereblyezéshez, mint Jones emberei. A disznók maguk nem dolgoztak, csak irányították és ellenőrizték a többieket. Felsőbbrendű tudásukból természetesen következett, hogy magukra vállalják a vezetést. Bandi és Rózi befogták magukat a fűkasza vagy a fogatolt rendszórá elé (zablára meg gyeplőre persze már nem volt szükség), és fáradszám nélkül jártak körbe-körbe a mezőn, miközben egy disznó ott baktatott mögöttük, és odaodakiabált nekik: „Gyia, elvtárs!”, vagy: „Hőha; elvtárs!”, ahogy a szükség kívánta. A széna forgatásából és begyűjtéséből pedig minden állat kivette a részét, a leggyengébbek is. Még a kacsák és a tyúkok is ide-oda szaladgáltak a napsütésben, apró kis szénacsokrokat cipelve a csőrükben. Végül két nappal hamarabb fejezték be a kaszálást, mint Jones meg a béresei szokták. Ráadásul ez volt a legdúsabb termés, amelyet a tanya valaha látott. Semmi nem ment veszendőbe, a kacsák és a tyúkok éles szemükkel összeszedték az utolsó szálát is. És a tanya egyetlen állata sem lopott el még egy harapásnyit sem.

Egész nyáron ment a tanyán a munka, mint az óramű. Az állatok el sem tudták volna képzelni, hogy ilyen boldogok lehetnek. Minden falat ételt valódi gyönyörűségnek érezték, most amikor valóban az ő ételük volt, maguk termelték meg maguknak, és nem egy fukar gazda kegyéből kapták. Mióta a haszontalan, élősködő emberek eltűntek, mindenkinek több ennivaló jutott. Több lett a szabad idejük is, pedig tapasztalatlanok voltak. Sok nehézséggel küzdöttek meg – például később, nyáron, amikor a gabonát aratták, a régi módszerrel kellett nyomtatniuk, a pelyvát pedig a lélegzetükkel kellett kifújniuk belőle, mivel a tanyának nem volt cséplőgépe –, de a disznók okossága és Bandi félelmetes izmai mindent megoldottak. Bandit mindenki csodálta. Keményen dolgozott már Jones idejében is, de most mintha három ló helyett hajtott volna. Voltak napok, amikor mintha a tanya minden munkája az ő hatalmas vállaira nehezedett volna. Reggeltől estig húzta-vonta, mindig ott, ahol a legnehezebb volt a munka. Megbeszélte az egyik kakással, hogy minden reggel fél órával korábban ébressze fel, mint a többieket, és még a rendes napi munka előtt önként elvégzett valami munkát, ami éppen a legszükségesebbnek látszott. Minden problémára, minden kudarcra ez volt a válasza: „Majd még keményebben dolgozom!” – ez lett a személyes jelszava.

De mindenki képességei szerint dolgozott. A tyúkok és kacsák például öt véka gabonát mentettek meg az aratásnál, fölcipegetve az elhullott magvakat. Senki sem lopott, senki sem morgott a fejadagja miatt; az a civakodás, marakodás és féltékenység, ami a régi időkben hozzátartozott életük mindennapjaihoz, szinte teljesen megszűnt. Senki sem lógott – azaz hogy majdnem senki. Igaz, ami igaz, Mollie nem szívesen kelt fel reggelente, és szerette korábban abbahagyni a munkát, azzal az ürüggyel, hogy kő ment a patájába. A macska is elég furcsán viselkedett. Hamarosan észrevették, hogy mikor dolgozni kell, a macskát sose lehet megtalálni. Órákra eltűnt, aztán csak az étkezések idején került elő, vagy este, mikor már véget ért a munka. De mindig olyan remek kifogásokat talált, és olyan szeretetre méltóan dorombolt, hogy senki sem kételkedhetett jó szándékában. Öreg Benjámint, a szamár, szinte semmit sem változott a Forradalom óta. Ugyanazzal a csökönyös lassúsággal végezte munkáját, mint Jones idejében; sohasem lógott, önkéntes munkára sem jelentkezett. A Forradalomról és eredményeiről nem volt hajlandó véleményt nyilvánítani. Ha megkérdezték, boldogabb-e, mióta Jones elment, csak annyit szokott mondani: „A szamarak sokáig élnek. Egyikötök sem látott még soha döglött szamarat”, a többieknek meg be kellett érniük ezzel a talányos válasszal.

Vasárnap nem dolgoztak. Egy órával később reggeliztek, mint máskor, reggeli után pedig ünnepélyes szertartásra került sor, amelyet kivétel nélkül minden héten megtartottak. Először jött a zászlófelvonás. Hógolyó a szerszámkamrában rábukkant Mrs. Jones egyik ócska zöld abroszára, és fehér festékekkel egy patát meg egy szarvat pingált rá. Ezt a zászlót húzták fel a tanya kertjében minden vasárnap reggel a zászlórúdra. A zászló azért zöld, magyarázta Hógolyó, mert Anglia zöld mezőit jelképezi, a pata és a szarv pedig az eljövendő Állatok Köztársaságát, amely akkor jön majd létre, ha az emberi fajt véglegesen megdöntötték. A zászlófelvonás után az állatok bevonultak a nagy pajtába, az úgynevezett Nagygyűlésre. Itt tervezték meg a következő hét munkáját, és határozati javaslatokat terjesztettek elő és vitattak meg. A határozatokat mindig a disznók terjesztették elő. Azt a többi állat is megértette, hogyan kell szavazni, de soha eszükbe se jutott volna javaslatokat kidolgozni. A vitákban mindig Hógolyó és Napoleon voltak a legaktívabbak, de észre lehetett venni, hogy sohasem értenek egyet: bármilyen javaslattal állt elő az egyik, számítani lehetett rá, hogy a másik ellenezni fogja. Amikor elhatározták – a dolog ellen önmagában senkinek sem lehetett kifogása –, hogy a gyümölcsös mögött egy kis karámot kell kihasítani, pihenőhelyül azoknak az állatoknak, akik már nem tudnak dolgozni, még akkor is viharos vita tört ki köztük az egyes állatfajok igazságos nyugdíjkorhatáráról. A Nagygyűlés mindig az „Angolhon állatai” eléneklésével végződött, aztán a délutánt a pihenésnek szentelték.

A disznók kisajátították a szerszámkamrát, ott rendezték be főhadiszállásukat. Estéknél ott tanulmányozták a kovácsmesterséget, az ácsmunkát és a többi szükséges mesterséget, azokból a könyvekből, amelyeket a tanyaházból hoztak ki. Hógolyó ezenfelül szorgosan szervezte

a többi állatból az úgynevezett Állatbizottságokat. Ebben a munkában fáradhatatlan volt.

A tyúkok számára megalakította a Tojástermelési Bizottságot, a teheneket a Tiszta Farak Ligába tömörítette, megszervezte a Vad Elvtársak Átnevelési Bizottságát (melynek célja a patkányok és a nyulak megszelídítése volt), a juhok Fehérbő Gyapjúért Mozgalmát, és számos különféle más bizottságot alakított, azonfelül írást és olvasást oktató tanfolyamokat indított. Nagyjában és egészében mindezek kudarcot vallottak. Az a kísérlet például, hogy megszelídítsék a vadállatokat, szinte mindjárt az elején befulladt, mert azok továbbra is úgy viselkedtek, mint addig, és csak kihasználták, ha bőkezűen bántak velük. A macska az Átnevelési Bizottságba lépett be, és néhány napig buzgón tevékenykedett benne. Egy szép napon látták például, hogy a tetőn ül, és előadást tart néhány verébnek, amelyeket éppen nem tudott elkapni. Azt magyarázta nekik, hogy az állatok most már mind elvtársak, és ha valamelyik verébnek kedve van rá, nyugodtan rászállhat a mancsára. A verebek azonban tartották a távolságot.

Az írás- és olvasástanfolyamok azonban nagy sikert arattak. Ősre a tanya majd minden állata bizonyos fokig írástudóvá vált.

Ami a disznókat illeti, ők már tökéletesen tudtak írni-olvasni. Olvasni a kutyák is elég jól megtanultak, de nem érdekelte őket más olvasnivaló, csak a Hétparancsolat. Malvin, a kecske, valamivel jobban olvasott, mint a kutyák, esténként néha fel is olvasott a többieknek a szemétdombon talált újságpapírfoszlányokból. Benjámin éppúgy tudott olvasni, mint akármelyik disznó, de sohasem használta a tudományát. Kijelentette, hogy amennyire ő tudja, semmi sincs, amit érdemes volna elolvasni. Rózsi megtanulta az egész ábécét, de nem tudta a betűket összeolvasni. Bandi nem tudott túljutni a D betűn. Hatalmas patájával kirajzolta a porba az A, B, C, D betűket, aztán csak állt, hátracsapott fülekkel, és bámulta őket. Néha megrázta az üstökét, és minden erejét összeszedve próbált visszaemlékezni, hogy mi következik utánuk, de ez sohasem sikerült neki. Többször megtanulta az E, F, G és H betűket is, de amikor már tudta őket, mindig rájött, hogy közben elfelejtette az A, B, C és D betűt. Végül elhatározta, hogy beéri az első négy betűvel, de ezeket aztán egyszer-kétszer mindennap leírta, hogy felfrissítse emlékezetét. Mollie azokon a betűkön kívül, amelyekből a neve állt, semmit sem volt hajlandó megtanulni. Ezeket viszont csinosan kirakta gallydarabkákból, feldíszítette egy-két szál virággal, aztán elragadtatva körülsétálta a művét.

A tanya többi állata közül egyik sem jutott tovább az A betűnél. Az is kiderült, hogy a butább állatok, például a tyúkok, kacsák és juhok, képtelenek megtanulni a Hétparancsolatot. Hógolyó sok fejtörés után kijelentette, hogy a Hétparancsolat lényegét gyakorlatilag egyetlen sarkigazságba lehet sűríteni: „Négy láb jó, két láb rossz!” Azt mondta, ez magában foglalja az Állatizmus elvének lényegét. Aki ezt a maga teljességében felfogja, az mentes marad minden emberi befolyástól. A madarak eleinte tiltakoztak, mivel úgy érezték, hogy nekik is két lábuk van, de Hógolyó bebizonyította nekik, hogy tévednek.

– A madár szárnya, elvtársaim, mozgásszerv, nem pedig manipulációs eszköz – jelentette ki. – Ezért hát lábnak kell tekinteni. Az Ember megkülönböztető jegye a kéz, az az eszköz, amellyel gazságait végrehajtja.

A madarak nem értették Hógolyó magasröptű kifejezéseit, de elfogadták a magyarázatot, és valamennyi egyszerűbb állat nekiveselkedett betéve megtanulni az új sarkigazságot. A pajta hátsó falára a Hétparancsolat fölé, még nagyobb fehér betűkkel felírták, hogy NÉGY LÁB JÓ, KÉT LÁB ROSSZ! Mikor már kívülről tudták, a juhok nagyon megszerették ezt a sarkigazságot, és a réten heverészve gyakran elkezdtek kórusban bégetni: „Négy láb jó, két láb rossz! Négy láb jó, két láb rossz!” Órákig bégették, soha nem untak rá.

Napóleont nem érdekelték Hógolyó bizottságai. Ő az ifjúság nevelését fontosabbnak tartotta, mint bármit, amit azokért lehet tenni, akik már felnőttek. Nem sokkal aratás után Zsuzsi és Kolomp történetesen egyszerre kölykeztek meg, s összesen kilenc erős kutyakölyköt hoztak a világra. Mihelyt elválasztották őket, Napoleon elvette a kölyköket az anyuktól, és azt mondta, a nevelésükről ezután ő gondoskodik. Felvitte őket a padlásra, ahová csak létrán lehetett a szerszámokkamrából feljutni, és annyira elzárta őket a többiektől, hogy hamarosan mindenki megfélemedezett a létezésükről.

Nemsokára tisztázódott a tej eltűnésének rejtélye is. Mindennap belekeverték a disznók moslékába. Éppen érett a korai alma, a gyümölcsös pázsítja teli volt hullott gyümölcscsel. Az állatok természetesnek tartották, hogy egyenlően osztozhatnak rajta, egy szép napon azonban rendelkezést adtak ki, hogy a gyümölcsöt össze kell szedni, és be kell hordani a szerszámokkamrába a disznók számára. Egyes állatok morogtak emiatt, de hasztalan. Ebben a kérdésben valamennyi disznó egyetértett, még Hógolyó és Napoleon is. Kiküldték Süvit, hogy lássa el a többieket a szükséges magyarázattal.

– Elvtársak! – kiáltotta Süvi. – Remélem, nem képzelték, hogy mi, disznók, ezt önzésből csináljuk, vagy előjogokat akarunk biztosítani magunknak? Sokan közülünk egyenesen utálják a tejet meg az almát. Én sem szeretem. Egyedüli célunk az, hogy megóvjuk egészségünket. A tej és az alma (ezt bizonyítja a Tudomány, elvtársak) olyan anyagokat tartalmaznak, amelyek nélkülözhetetlenek a disznók egészséges táplálkozásához. Mi, disznók, szellemi munkások vagyunk. Ennek a tanyának az egész vezetése és szervezése a mi vállunkon nyugszik. Éjjel-nappal a ti jóléteken örködünk. A ti kedvetekért isszuk a tejet és esszük meg az almát. Tudjátok, mi történne, ha mi, disznók, elhanyagolnánk kötelességünket? Visszajönne Jones! Igen, visszajönne Jones! Biztos vagyok benne, hogy nincs köztetek senki, aki Jones visszatérését kívánná!

Mármost ha egyáltalán volt valami, amiben az állatok tökéletesen biztosak voltak, akkor az az volt, hogy nem kívánják vissza Jonest. Amikor ebben a megvilágításban mutatták meg nekik a dolgot, nem volt több mondanivalójuk. Túlságosan is nyilvánvaló lett, mennyire fontos a disznók egészségének megóvása. Így aztán minden további vita nélkül beleegyeztek abba, hogy a tej és a hullott alma (és az érett alma java része is) kizárólag a disznókat illesse.

4. FEJEZET

Nyár végére már a fél megyében elterjedt az Állatfarmon történetek híre. Hógolyó és Napoleon mindennap galambrajokat küldtek ki azzal az utasítással, hogy elegyedjenek a szomszédos tanyák állatai közé, mondják el nekik a Forradalom történetét, és tanítsák meg őket az „Angolhon állatai”-ra.

Mr. Jones közben ideje legnagyobb részét a willingdoni Vörös Oroszlán söntésében töltötte, és mindenkinek, aki csak hajlandó volt meghallgatni, elpanaszolta a szörnyű igazságtalanságot, amelyet el kellett szenvednie, amikor egy csomó semmirekellő állat kiforgatta a birtokából. A többi gazda elvileg rokonszenvezett vele, de eleinte nem sokat segítettek rajta. Szívük mélyén titokban azon tűnődtek, hogy nem tudnák-e Jones balsorsát valahogy a maguk hasznára fordítani. Szerencsére az Állatfarmmal szomszédos kis tanyák tulajdonosai régóta rossz viszonyban álltak egymással. Az egyik, a Rókaerdő nevezetű tanya, nagy, elhanyagolt, régi divatú gazdaság volt, amelyet kezdett elborítani az erdő, a legelői kiöregedtek, a sövényei pedig rettenetes állapotban voltak. Tulajdonosa, Mr. Pilkington, hányaveti, úri gazdálkodó volt, aki ideje legnagyobb részét az évszak szerint vagy horgászással, vagy vadászattal töltötte. A másik, Kuporlak nevezetű, kisebb és jobb karban tartott tanya tulajdonosa Mr. Frederick volt, kemény, éles eszű ember, aki állandóan pereskedett, és közismerten nehéz volt vele alkut kötni. Ezek ketten annyira utálták egymást, hogy még tulajdon érdekeik védelmében is nehezen tudtak valamiben egyezsége jutni.

Mindennek ellenére mind a ketten igencsak megrémültek az Állatfarm lázadásától, és nagyon szerették volna megakadályozni, hogy állataik túlságosan sokat megtudjanak az esetről. Először úgy tettek, mintha nevelésnek találnák a gondolatot, hogy az állatok maguk is el tudnak vezetni egy gazdaságot. Két hét alatt vége lesz az egészségnek, mondogatták. Azt híresztelték, hogy az állatok a Majorban (makacsul Majornak nevezték, nem tudták elviselni az Állatfarm elnevezést) állandóan verekednek egymással, és hamarosan éhen fognak halni. Amikor aztán telt-múlt az idő, és az állatok nyilvánvalóan nem haltak éhen, Frederick és Pilkington hangja megváltozott; most már az Állatfarmon uralkodó iszonyatos züllöttségről kezdtek beszélni. Azt rebesgették, hogy az állatok megesszik egymást, mint a kannibálok, vörösén izzó patkókkal kínozzák egymást, és a nőstényeiket köztulajdonba vették. Ez lesz abból, amikor fellázadnak a természet törvényei ellen, mondta Frederick meg Pilkington.

Ezeket a történeteket azonban sohasem hitték el teljesen. Homályos és eltorzított formában tovább keringtek a rémhírek egy csodálatos tanyáról,

ahonnan elkergették az embereket, és az állatok maguk intézik az ügyeiket, és a vidéken egész évben át-átcsapott a lázadás hulláma. Bikák, amelyek mindig kezesek voltak, hirtelen megvadultak, a juhok áttörték a sövényeket, és felfalták a löherét, a tehének felrúgták a sajtárt, a lovak nem voltak hajlandók átutazni a kerítésen, és ledobták hátukról a lovasukat. És legfőképpen: mindenütt közismertté vált az „Angolhon állatai” dallama, sőt még a szövege is. Bámulatos gyorsasággal terjedt. Az emberek képtelenek voltak féken tartani dühüket, amikor meghallották, bár úgy tettek, mintha csak nevetségesnek tartanák. Azt mondták, nem értik, hogyan képesek akár állatok is ilyen megvetésre méltó zagyvaságot énekelni. Ha rajtakaptak egy állatot, amikor ezt énekelte, tüstént megkorbácsolták. A dalt mégsem lehetett elhallgattatni. Füttyülték a rigók a sövényeken, turbékolták a szilfákon a galambok, visszhangzott a kovácsműhelyek lármájában, és a templomi harangok zúgásában. És amikor az emberek meghallották, titokban megremegtek, mert eljövendő végzetük proféciáját hallották ki belőle.

Október elején, amikor már learattak, asztagba rakták a gabonát, és egy részét már ki is csépezték, kavargó galambok érkeztek sietve a levegőből, aztán vad izgalomban leszálltak az Állatfarm udvarán. Jones meg a béresei, fél tucat másik emberrel, Rókaerdőből és Kuporlaktól, behatoltak az ötreteres kapun, és közelednek a tanyahoz vezető székérúton. Mindnyájuknál bot van, kivéve Jonest, aki puskával jön. Nyilvánvalóan megpróbálják visszafoglalni a tanyát.

Erre már régen számítottak, és minden előkészületet megtettek rá. A védekező hadműveletekkel Hógolyót bízták meg, aki áttanulmányozott egy Julius Caesar hadjáratairól szóló régi könyvet, amelyet a tanya házában talált. Gyorsan ki is adta parancsait, és pár perc múlva minden állat az őrhelyén állt.

Hógolyó akkor indította az első rohamot, amikor az emberek már a tanyaépülethez közeledtek. A galambok, szám szerint mintegy harmincötven, ide-oda röpködtek az emberek feje fölött, és rájuk piszkítottak; és míg az emberek ezzel voltak elfoglalva, a sövény mögött rejtőző libák előrohantak, és dühösen csipkedni kezdték a lábuk szárát. Persze mindez még csak könnyed, zavarkeltő hadművelet volt, amelynek csak az volt a célja, hogy kissé felbomlassza a sorokat, és az emberek a botjukkal könnyen elzavarták a libákat. Hógolyó ekkor elindította a támadás második hullámát. Malvin, Benjámín és a juhok, élükön Hógolyóval, előrontottak, és minden oldalról böködni és taszítani kezdték az embereket, miközben Benjámín hátat fordított nekik, és elkezdte rugdalni őket apró patáival. Amikor az emberek botjukkal és vasalt csizmájukkal még ezt a támadást is ki tudták védeni, az állatok Süvi visítására, amivel jelt adott a visszavonulásra, hirtelen mind megfordultak, és beszaladtak az udvarba.

Az emberek diadalüvöltésben törtek ki. Amikor látták, hogy ellenségeik menekülnek, ahogy eleve elképzelték, rendetlenül utánuk rohantak. Hógolyó épp ezt akarta. Mihelyt az emberek beértek az udvar közepére, hirtelen felbukkant a hátuk mögött a tehénistállóban lesben álló három ló, a három tehén meg a többi disznó, és elvágták előlük a visszavonulás útját. Hógolyó ekkor jelt adott a rohamra. Jómaga egyenesen Jonesnak rontott. Jones látta, hogy jön, felemelte puskáját és lött. A sörét véres csikokat hasított Hógolyó hátába, egy birka holtan összeesett, de Hógolyó egy pillanatra sem állt meg, és mázsás súlyával nekizúdult Jones lábszárának. Jones behuppant egy halom trágyába, puskája pedig kirepült a kezéből. De a legrémisztőbb látványt Bandi nyújtotta, aki hátsó lábaira ágaskodva úgy rugdosott nagy, vaspatkós patáival, mint egy megvadult csődör. Mindjárt legelső rúgásával kupán talált egy rókaerdei istállófiút, aki élettelenül terült el a sárban. Amikor ezt az emberek meglátták, eldobták botjukat, és menekülni próbáltak. Páni rémület fogta el őket, és a következő pillanatban már valamennyi állat körbe-körbe kergette őket az udvaron. Döfködtek, rugdalták, harapták, taposták az embereket. Nem akadt állat a tanyán, aki a maga módján bosszút ne állt volna rajtuk. Még a macska is leugrott váratlanul a háztetőről az egyik gulyás vállára, és a nyakába mélyesztette a karmát, mire az irtózatosan ordítani kezdett. Abban a pillanatban, amikor a bejárat felé szabad lett az út, az emberek boldogan rohantak az udvarból a főút felé. Így aztán betörésük után öt perccel szégyenletes módon vissza kellett vonulniuk azon az úton, amelyiken jöttek, nyomukban egy sereg sziszegő, bokájukat csipkedő libával.

Az emberek egy kivétellel mind eltűntek. Az udvaron Bandi nagy patájával meg-megbökötte az istállófiút, aki arccal a sárban feküdt, és megpróbálta megfordítani. A fiú azonban nem mozdult.

– Meghalt – állapította meg Bandi szomorúan. – Eszem ágában sem volt megölni. Elfelejtettem, hogy vasalt patkóim vannak. De ki hiszi el, hogy nem szándékosan tettem?

– Csak semmi érzélgősség, elvtárs! – kiáltotta Hógolyó, akinek még mindig csöpögött a vér a sebeiből. – A háború – háború. Csak a halott ember jó ember.

– Senkinek sem akartam kioltani az életét, még egy emberét sem – ismételte Bandi, könnyes szemmel.

– Hol van Mollie? – kiáltott fel valaki.

Mollie csakugyan nem volt sehol. Egy pillanatra nagy riadalom támadt; attól féltek, hogy az emberek valahogy megsebesítették, vagy éppenséggel magukkal hurcolták. Végül azonban megtalálták az istállójában, ahol fejét a jászlába, a széna közé temetve elbújt. Amikor a puska elsült, tüstént elinalt, és mire a többi állat visszatért az udvarra Mollie kereséséből, az istállófiú már nem volt sehol: csak elkábult, de magához tért, és kerekét oldott.

Az állatok vad izgalomban gyűltek újra össze és torkuk szakadtából ordítva számoltak be az ütközetben véghezvitt hőstetteikről. Felvonták a zászlót, jó néhányszor elénekelték az „Angolhon állatai”-t, aztán ünnepélyesen eltemették az elesett juhot, és galagonyabokrot ültettek a sírjára. A sírnál Hógolyó kis beszédet tartott, hangsúlyozva, hogy szükség esetén minden állatnak készen kell állnia, hogy meghaljon az Állatfarmért.

Az állatok egyhangúlag elhatározták, hogy katonai kitüntetést alapítanak. Az „Állatok Hőse” érdeméremet tüstént ki is osztották Hógolyónak és Bandinak. Sárgaréz medália volt (tulajdonképpen régi lószerszámdísz, amelyet a szerszámkamrában találtak), és vásár- és ünnepnapokon lehetett viselni. Az „Állatok Hőse” kitüntetés második fokozatát az elesett juh kapta.

Sokat vitáztak arról, hogy hogyan nevezzék el az ütközetet. Végül is a Tehénistálló Csatájának nevezték el, mivel innen indult el a nagy letámadás. Amikor Mr. Jones puskáját megtalálták a sárban, tudván, hogy a tanya házában van hozzá egy csomó töltény, elhatározták, hogy a zászlórúd lábánál helyezik el, mint valami ágyút, és kétszer egy évben el is fogják sütni – egyszer október 12-én, a Tehénistálló Csatájának évfordulóján, egyszer pedig Szent Iván napján, a Forradalom évfordulóján.

5. FEJEZET

Amint közeledett a tél, Mollie-val egyre több lett a baj. Minden reggel elkésett a munkából, azzal mentegette magát, hogy elaludt, és rejtélyes fájdalmakról panaszkodott, jóllehet kitűnő étvágya volt. Mindenféle ürüggyel meglógott a munkából, aztán elment az itatóvályúhoz, ahol ostobán merengve bámulta a tükörképét. De komolyabb dolgokat is rebesgettek róla. Egy szép napon, amikor Mollie hosszú farkát lobogtatva és egy marék szénát rágcsálva vidáman kiballagott az udvarra, Rózsi félrehívta.

– Mollie – kezdte –, szeretnék nagyon komolyan beszélni veled. Ma reggel láttam, hogy kinéztél a sövényen, ami elválasztja az Állatfarmot Rókaerdőtől. Mr. Pilkington egyik embere ott állt a sövény másik oldalán. És... nagyon messzi voltam, de majdnem bizonyosan ezt láttam... az az ember beszélt hozzád, te pedig megengedted neki, hogy megsimogassa az orrodát. Mit jelentsen ez, Mollie?

– Nem! Nem is voltam ott! Nem igaz! – kiabálta Mollie, és hol ágaskodott, hol a földet kapálta.

– Mollie! Nézz a szemembe. Becsületszavadat adod rá, hogy az az ember nem simogatta meg az orrodát?

– Nem igaz! – ismételte meg Mollie, de nem tudott Rózsi szemébe nézni. A következő pillanatban kerekét oldott, és elvágtatott a mezőre.

Rózsinak eszébe jutott valami. A többieknek nem szólt egy szót sem, csak bement Mollie istállójába, és megforgatta patájával a szalmát. A szalma alatt egy kis halom kockacukor és több tekerics különböző színű szalag lapult.

Mollie három nap múlva eltűnt. Néhány hétig semmit sem tudtak a hollétéről, aztán a galambok egyszer csak jelentették, hogy Willingdon túlsó végén látták. Egy pirosra és feketére festett, csinos kétkerekű kocsis rúdjai közt álldogált a kocsi előtt. Egy kövér, vörös képű, kocsmárosforma ember, kockás térdnadrágban, és kamásliban, Mollie orrát simogatta, és cukorral etette. Mollie-nak frissen volt nyírva a szőre, és piros szalagot viselt az üstökében. Láthatólag remekül érezte magát, mondták a galambok. Az állatok soha többé nem ejtették ki Mollie nevét.

A január csikorgó hideget hozott. A föld kemény volt, mint a vas, a földeken semmit sem lehetett csinálni. Sok gyűlést tartottak a nagy paitában, a

disznók pedig a következő évad munkájának tervezésével foglalkoztak. Elfogadottá vált, hogy a gazdaság vezetésének minden kérdésében a disznóknak kell határozniuk, hiszen nyilvánvalóan okosabbak a többi állatnál, de határozataikat azért szótöbbséggel jóvá kell hagyni. Ez az elrendezés elég jól működött volna, ha Hógolyó és Napóleon között nem dúlnak állandó viták. Mindenben különbözött a véleményük, amiben csak véleménykülönbség merülhetett fel. Ha az egyik azt javasolta, hogy vessenek be nagyobb területet árpával, a másik holtbiztosan azt követelte, hogy vessenek több zabot; ha az egyik azt állította, hogy ez meg az a tábla éppen káposztának való, a másik tüstént kijelentette, hogy az a tábla semmi másra nem használható, csak répatermesztésre. Mindkettőjüknek megvoltak a maguk követői, és néha heves vitákra került sor. A Nagygyűléseken Hógolyó gyakran megnyerte a többséget ragyogó szónoklataival, de Napóleon a köztes időben ügyesebben agitált, hogy őt támogassák. Különösen a birkák között aratott sikert. Az utóbbi időben a birkák ha kellett, ha nem, elkezdték bégetni, hogy „Négy láb jó, két láb rossz!”, és ezzel gyakran megzavarták a Nagygyűlést. Azt is észre lehetett venni, hogy különösen Hógolyó szónoklatainak döntő pillanataiban kezdték el harsogni, hogy „Négy láb jó, két láb rossz!”. Hógolyó buzgón végigtanulmányozta a Földműves és Állattenyésztő néhány régebbi számát, amelyet a tanyaházban talált, s tele volt újítási és fejlesztési tervekkel. Szaktudós módjára beszélt az alagcsövezésről, a siklózásról és a talajjavításról, és kidolgozott egy bonyolult rendszert, melynek keretében valamennyi állat rögtön a mezőn pottyantotta volna el a trágyáját, mindennap más helyen, hogy ezáltal megtakarítsák a trágyahordás munkáját. Napóleon nem állt elő saját tervekkel, csak csöndesen kijelentette, hogy Hógolyó terveiből semmi sem lesz, és mintha a kivárás taktikáját választotta volna. De összes nézeteltérésük közt a szélmalom körül támadt vita lett a legelkeseredettebb.

A hosszú legelőn, nem messze a tanyaépülettől, egy kis domb emelkedett; az volt a gazdaság legmagasabb pontja. Hógolyó felmérte a terepet, aztán kijelentette, hogy az a hely éppen szélmalomnak való, amely egy dinamót működtetne, s elláthatná a gazdaságot villanyárammal. Azzal lehetne világítani, télen pedig az istállókat fűteni, továbbá hajtáná a körfűrészt, a szecskavágót, a répaszeletelőt meg a villamos fejőgépet. Az állatok sohasem hallottak még ilyesmiről (mert a gazdaság régimódi volt, és csak a legkezdetlegesebb gépekkel rendelkezett), és elképedve hallgatták Hógolyót, amint előszedte a fényképeket a fantasztikus gépekről, amelyek majd elvégzik a munkát, míg ők maguk kedvükre legelnek a mezőn, vagy olvasással és beszélgetéssel nemesítik szellemüket.

Hógolyó néhány hét alatt teljesen kidolgozta a szélmalom terveit. A technikai részleteket legnagyobb részét Mr. Jones három könyvéből merítette: az Ezer hasznos házipétezési tanács, Mindenki lehet kőműves és Elektromosság kezdőknek című művekből. Azt a fészert választotta ki dolgozószobának, amelyet valamikor keltetőnek használtak, és sima fapadlója nagyon alkalmas volt rajzolásra. Órákra bezárkózott, kirakta könyveit, egy kövel lenyomta őket, hogy be ne csukódjanak, s a csülke ujjai közé szorított egy darab krétát, aztán fűrgén ide-oda mozogva rajzolta egyik vonalat a másik után, miközben izgatott kis visításokat hallatott. A tervek fokozatosan hajtórudak és fogaskerekek bonyolult tömegévé nőttek, és a padlónak már több mint felét befedték. A tervet a többi állat teljesen érthetetlennek, de nagyon impozánsnak találta. Legalább napjában egyszer mindegyik bejött megnézni Hógolyó rajzait. Még a tyúkok és kacsák is eljöttek, és kínos gonddal ügyeltek, hogy rá ne lépjenek a krétavonalakra. Csak Napóleon maradt távol, aki kezdetől fogva a szélmalom ellen foglalt állást. Egy szép napon azonban váratlanul megérkezett, hogy megvizsgálja a terveket. Nehéz léptekkel körbejárta a fészert, alaposan megnézte a tervek minden részletét, egyszer-kétszer horkantott rájuk, aztán megállt, és szeme sarkából még egyszer áttekintette az egészet; majd hirtelen felemelte a lábát, levizelte a terveket, és szó nélkül távozott.

A szélmalom ügye megosztotta a gazdaság lakóit. Hógolyó nem tagadta, hogy a malmot nehéz lesz felépíteni. Követ kell bányászni, falakat kell húzni, aztán meg kell csinálni a lapátokat, és mindezek után még dinamókra és kábelekre is szükség lesz. (Hogy ezeket honnan szerzik meg, arról Hógolyó nem beszélt.) De azt állította, hogy egy év alatt mindezt meg lehet csinálni. Utána pedig, jelentette ki, annyi munkát fognak megtakarítani, hogy az állatoknak hetenként csak három napot kell majd dolgozniuk. Napóleon ezzel szemben azt bizonygatta, hogy pillanatnyilag az élelmiszer-termelés növelésére van a legnagyobb szükség, és ha malomépítésre pocsékolják az időt, mindnyájan éhen fognak halni. Az állatok két párta szakadtak. Az egyiknek az volt a jelszava, hogy: „Szavazz Hógolyóra és a háromnapos munkahétre”, a másiké: „Szavazz Napóleonra és a teli jászolra!” Benjámín volt az egyetlen állat, aki nem csatlakozott egyik párthoz sem. Sem abban nem volt hajlandó hinni, hogy több lesz az élelem, sem abban, hogy a szélmalom munkát fog megtakarítani. Szélmalom ide, szélmalom oda, jelentette ki, az élet úgy folyik majd tovább, ahogy mindig is folyt – vagyis rosszul.

A szélmalom fölött folytatott viták mellett ott volt még a farm védelmének kérdése is. Tökéletesen tisztában voltak vele, hogy bár a Tehénistálló Csatájában legyőzték az embereket, lehet, hogy újabb és még elszántabb kísérletet fognak tenni a tanya visszafoglalására és Mr. Jones uralmának visszaállítására. Annál is inkább, mivel vereségük híre az egész vidéken elterjedt, és a szomszédos birtokok állatai rakoncátlanabbak lettek, mint valaha. Mint rendszeren, Hógolyó és Napóleon most sem értettek egyet. Napóleon szerint az állatoknak lőfegyvereket kell szerezniük, és meg kell tanulniuk használni őket. Hógolyó szerint még több galambot kell kiküldeni, és forradalmat kell szítani a többi gazdaság állatai közt. Az egyik azt bizonygatta, hogy ha nem tudják megvédeni magukat, óhatatlanul le fogják igázni őket, a másik azt, hogy ha mindenféle forradalmak törnek ki, nem lesz rá szükségük, hogy megvédjék magukat. Az állatok hol Napóleonra hallgattak, hol Hógolyóra, és nem tudták eldönteni, melyiknek van igaza; mindig azzal értettek egyet, amelyik éppen beszélt.

Végre eljött a nap, amikor elkészültek Hógolyó tervei. A következő vasárnap Nagygyűlésen került szavazásra a kérdés, hogy hozzálassanak-e a szélmalom megépítéséhez vagy sem. Mikor az állatok összegyűltek a nagy pajtában, Hógolyó felállt, és bár néha félbeszakította a juhok bégetése, előadta a szélmalom megépítését alátámasztó érveit. Aztán Napóleon állt fel, hogy válaszoljon. Csak annyit mondott nagyon csöndesen, hogy a szélmalom terve badarság, és senkinek sem ajánlja, hogy rászavazzon, aztán tüstént leült. Alig fél percig beszélt, és a jelek szerint nem sokat törődött szavai hatásával. Erre Hógolyó újra felugrott, és túlkiabálva a birkákat, akik ismét bégetni kezdtek, szenvedélyesen kiállt a szélmalom ügye mellett. Addig az állatok rokonszenve körülbelül egyenlő arányban oszlott meg, de Hógolyó ékesszólása egy pillanat alatt magával ragadta őket. Lázó mondatokkal ecsetelte, milyen lesz az Állatfarm, ha a piszkos munkát leveszik az állatok válláról. Képzete messzi túlszárnyalt a szecskavágókon és répaszeletelőkön. Az elektromossággal, mondotta, cséplőgépeket, ekéket, boronákat, hengereket, arató- és kéveket gépeket lehetne hajtani, amellel minden istállót ellátna villanyvilágítással, hideg és meleg vízzel, valamint elektromos fűtéssel. Mire befejezte beszédét, már nem volt kétséges, hogyan fog a szavazás alakulni. De ebben a pillanatban Napóleon felállt, kihívó oldalpillantást vetett Hógolyóra, aztán visított egyet, olyan élesen, ahogyan még sohasem hallották visítani.

Erre odakinn irtózatossá csaholás támadt, és egyszerre kilenc, rézzel kivert nyakörvet viselő hatalmas kutya rontott be a pajtába. Egyenesen Hógolyóra rohantak, akinek éppen csak sikerült felugrania helyéről, mielőtt csattogó fogaikkal elérték volna. Egy pillanat alatt kint volt az ajtón, a kutyákkal a nyomában. Az állatok zavarukban és ijedtükben meg sem tudtak szólalni, de mind az ajtóhoz csődültek, hogy lássák a hajszát. Hógolyó keresztülvágtatott az út felé vezető hosszú legelőn. Rohant, ahogy egy disznó csak rohanni tud, de a kutyák a sarkában voltak. Hirtelen megbotlott, már-már úgy látszott, hogy elkapják, de felpattant, és még gyorsabban futott, mint az előbb. A kutyák kezdték befogni. Egyikük már majdnem elkapta összecsattanó állkapcsával a farkát, de Hógolyó még idejében félretekert. Aztán végső nekirugaszkodással néhány hüvelyknyi előnyt szerzett, és egy lyukon át kisurrant a sövényen. Soha többé nem látták.

Az állatok némán és rémülten kullogtak a pajtába. Egy pillanat múlva a kutyák is visszacsörtettek. Először senki sem tudta elképzelni, honnan kerültek elő ezek a fenevadak, de hamarosan megoldódott a probléma: azok a kutyakölykök voltak, akiket Napóleon elvett az anyjuktól és maga nevelt fel. Bár még nem nőttek fel teljesen, hatalmas kutyák voltak, vadnak látszóttak, akár a farkas. Szorosan körülvették Napóleont, és meg lehetett figyelni, hogy pont úgy csóválják neki a farkukat, mint a többi kutya annak idején Mr. Jonesnak.

Napóleon a kutyák kíséretében felhágott arra az emelvényfélre, ahol az Ómagy annak idején elmondta beszédét. Bejelentette, hogy mostantól fogva véget érnek a vasárnap reggeli Nagygyűlések. Nincs rájuk semmi szükség, jelentette ki, csak az időt pocsékolják velük. A jövőben minden, a gazdaság munkájával kapcsolatos kérdést a disznók különbizottsága fog eldönteni, amelynek ő lesz az elnöke. A bizottság zárt üléseket fog tartani, és utána közli a többiekkel a döntéseit. Az állatok vasárnap reggelente továbbra is össze fognak gyűlni, hogy tisztelegjenek a zászló előtt,

elénekeljék az „Angolhon állatai”-t, és meghallgassák a következő hétre szóló parancsokat, de a továbbiakban viták nem lesznek.

Az állatok a Hógolyó elüldözése okozta rémületük ellenére is megdöbbentek ezen a bejelentésen. Néhányan tiltakoztak is volna, ha megfelelő érveket tudtak volna találni. Még Bandi is elbizonytalanodott és megzavarodott. Hátracsapta füleit, néhányszor megrázta üstökét, és megpróbálta rendbe szedni gondolatait; de semmi sem jutott eszébe, amit mondhatott volna. A disznók közül néhányan azonban nem hagyták szó nélkül a dolgot. Az első sorban négy fiatal hízó rosszallása jeléül visítozni kezdett, mind a négyen egyszerre ugrottak fel, és egyszerre kezdtek beszélni. A Napóleon körül ülő kutyák azonban hirtelen mély, fenyegető morgást hallattak, mire a disznók elnémultak, és visszaültek a helyükre. Erre a birkák harsány bégetésben törtek ki, majd negyedóra hosszat zúgott a „Négy láb jó, két láb rossz!”, ami elvágta minden további vita lehetőségét. Később kiküldték Süvit, hogy járja körül a gazdaságot, és magyarázza meg az új intézkedéseket a többieknek.

– Elvtársak – kezdte –, bízom benne, hogy minden állat tudatosítja magában, mekkora áldozatot hozott Napóleon elvtárs, amikor ezt a különmunkát magára vállalta. Nehogy azt képzeljétek, elvtársak, hogy a vezetés élvezet! Ellenkezőleg: nehéz és súlyos felelősség. Senki sem vállalja olyan szílán, mint Napóleon elvtárs, hogy minden állat egyenlő. Akkor lenne igazán boldog, ha ügyeitekben rátok bízhatná a döntéseket. Néha azonban esetleg helytelenül döntenétek, elvtársak, és akkor mi lenne velünk? Mi lett volna, ha úgy határoztok, hogy Hógolyót követitek, azzal a tébolyult szélmalommal – Hógolyót, akiről ma már tudjuk, hogy közönséges gonosztevő?

– Bátran harcolt a Tehénistálló Csatájában – jegyezte meg valaki.

– A bátorság nem elég – felelte Süvi. – A hűség és engedelmesség fontosabb. Ami pedig a Tehénistálló Csatáját illeti, azt hiszem, eljön majd az idő, amikor rájövünk, hogy Hógolyónak az abban játszott szerepe erősen el van túlozva. Fegyelem, elvtársak, vasfegyelem! Ez most a jelszavunk. Egyetlen hibás lépés, és ránk tör az ellenség. Mert azt ugye nem akarjátok, elvtársak, hogy Jones visszajöjjön?

Erre az évrre megint nem volt mit válaszolni. Az állatok kétségkívül nem akarták, hogy Jones visszajöjjön; ha pedig a vasárnap reggeli viták visszahozhatják, akkor abba kell hagyni a vitákat. Bandi, akinek már volt ideje végiggondolni a dolgokat, általános véleménynek adott hangot, amikor kijelentette: – Ha Napóleon elvtárs mondja, akkor így igaz. – Attól fogva személyes jelmondatához, a „Majd még keményebben dolgozom!”-hoz hozzákapcsolt még egy sarkigazságot: „Napóleon-nak mindig igaza van!”.

Közben megenyhült az idő, és elkezdődött a tavaszi szántás. A fészert, amelyben Hógolyó a szélmalom terveit rajzolta, lezárták, és mindenki úgy gondolta, hogy a tervek letörölték a padlóról. Az állatok minden vasárnap délelőtt tíz órakor összegyűltek a nagy pajtában, a következő hétre szóló parancsok kihirdetésére. Az öreg Órnagy koponyáját, amelyről már lefoszlott a hús, kihantolták a gyümölcsösben, és a zászlórúd tövében a puská mellé egy fatönkre állították. A zászlófelvonás után az állatoknak tiszteletteljesen kellett elvonulniuk a koponya előtt, mielőtt beléptek a pajtába. Mostanában már nem ültek mindnyájan együtt, mint azelőtt. Napóleon Süvivel és egy Minimus nevű másik disznóval, aki figyelemre méltó tehetséggel szerzett dalokat és verseket, a dobogón ült, elől, a kilenc kutya félkörében, a többi disznó pedig mögöttük foglalt helyet. A többiek velük szemközt ültek a pajtában a földön. Napóleon a heti parancsokat nyers katonai modorban olvasta fel, elénekelte az „Angolhon állatai”-t, de csak egyetlenegyszer, aztán szétoszlottak.

A Hógolyó elüldözését követő harmadik vasárnapon az állatok kissé meglepetten hallgatták Napóleon bejelentését, hogy a szélmalom mégiscsak megépítik. Nem indokolta meg, miért változtatta meg véleményét, csak figyelmeztette az állatokat, hogy ez a rendkívüli feladat nagyon kemény munkát jelent, és talán még a fejadagok csökkentése is szükségessé válik. A tervek azonban már a legapróbb részletekig elkészültek. Három héti dolgozott rajtuk a disznókból alakult szakbizottság. A szélmalom építése különféle más fejlesztésekkel együtt előreláthatólag két évet fog igénybe venni.

Aznap este Süvi bizalmasan elmagyarázta a többi állatnak, hogy Napóleon valójában sohasem ellenezte a szélmalomot. Épp ellenkezőleg: kezdetől fogva pártolta az ügyet, és Hógolyó azt a tervet, amelyet a keltető padlójára rajzolt, Napóleon papírjai közül lopta el. A szélmalom igazából Napóleon alkotása. Akkor hát, kérdezte valaki, miért emelt szót olyan hevesen ellene? Erre Süvi ravasz képet vágott. Ez, felelte, Napóleon elvtárs fortélyja volt. Látszólag ellenezte a szélmalomot, hogy ezzel az egyszerű hadicsellel megszabaduljon a jellemtelen Hógolyótól és kártevő befolyásától. Most, hogy Hógolyó eltakarodott az útból, a tervet már meg lehet valósítani, anélkül, hogy ő beleüthetné az orrát. – Ezt nevezik taktikának, elvtársak – mondta Süvi. – Taktika, elvtársak, taktika! – ismételte ugrándozva, miközben vidáman nevetett, és tekergette a farkát. Az állatok nem voltak bizonyosak benne, mit is jelent ez a szó, de Süvi olyan meggyőzően beszélt, és a történetesen mellette lebzselő három kutya olyan fenyegetően morgott, hogy minden további kérdezősködés nélkül elfogadták a magyarázatot.

6. FEJEZET

Az állatok ebben az évben úgy dolgoztak, mint a rabszolgák. De a munkájuk boldoggá tette őket: nem sajnáltak semmiféle erőfeszítést vagy áldozatot, mert tudták, hogy mindaz, amit tesznek, a jólétüket és azoknak a fajtársaiknak a jólétét fogja szolgálni, akik majd utánuk jönnek, nem pedig a rest és tolvaj emberekét.

Tavasszal és nyáron hatvan óra volt a heti munkaidő, aztán augusztusban Napóleon bejelentette, hogy ezentúl vasárnap délutánonként is dolgozni kell. Ez a munka szigorúan önkéntes volt, de aki kihúzta magát belőle, annak felére csökkentették a fejadagját. Ennek ellenére szükségesnek bizonyult némely munkák elhagyása. A termés valamivel gyöngébb lett, mint az előző évi, két tábla pedig, amelyet nyár elején kellett volna beültetni répával, parlagon maradt, mert nem fejezték be idejében a szántást. Előre látható volt, hogy a következő tél nehezebb lesz.

A szélmalom építése váratlan nehézségekkel járt. A gazdaságban volt egy jó mészkőbánya, és homokot meg cementet is bőségesen találtak, így minden anyag kéznél volt az építkezéshez. De az állatok eleinte nem tudták megoldani azt a problémát, hogy hogyan törjék a követ megfelelő nagyságúra. Ezt látszólag csak csákányokkal és fészítővasakkal lehetett volna elvégezni, ezeket pedig az állatok nem tudták használni, mert nem tudtak a hátsó lábukra állni. Csak hetekig tartó hiábavaló erőfeszítés után jutott eszébe valakinek egy jó ötlet – nevezetesen a nehézségi erő felhasználása. A bánya mélyén hatalmas sziklák heverték; túl nagyok voltak, így nem lehetett őket használni. Az állatok köteleket kötöztek köréjük, aztán valahányan csak voltak, tehének, lovak, birkák, minden állat, amelyik csak meg tudta fogni a kötelet – néha, kritikus pillanatokban még a disznók is –, nekiveselkedtek, és együttes erővel, kétségbeesítő lassúsággal felvonszolták a köveket a lejtőn a bánya pereméig. Onnan aztán lelőtték őket a mélybe, ahol darabokra törtek. Az összetört kövek elszállítása már aránylag egyszerű volt. A lovak kocsival húzták, a birkák darabonként cipelték, még Malvin és Benjámín is befogták magukat egy ócska kis kétkerekű kordéba, hogy kivegyék részüket a munkából. Nyár végére már elegendő követ halmoztak föl ahhoz, hogy a disznók felügyelete alatt elkezdhessék az építkezést.

Mindez azonban lassú és fáradságos munka volt. Gyakran egész napokon a végkimerülésig erőlködtek, hogy egyetlen sziklát felvonszoljanak a bánya tetejére; néha pedig nem tört össze, amikor lelőtték a bánya pereméről. Bandi nélkül nem mentek volna semmire, az ő ereje szinte felért az összes többi állat együttes erejével. Ha a szikla elkezdett visszafelé csúszni, és az állatok kétségbeesetten felbődültek, mert őket is magával vonszolta a lejtőn, mindig Bandi volt az, aki nekirugaszkodott a kötélnek, és megállította a sziklát. Mindenkit csodálattal töltött el, mikor látták, hogyan küszködik lihegve fölfelé a lejtőn, hüvelykről hüvelykre, patái hegyével kapaszkodva a földbe, miközben hatalmas szügyét elönti az izzadság. Rösi néha figyelmeztette, hogy vigyázzon, túl ne erőltesse magát, de Bandi rá se hederített. Két jelszavát: „Majd még keményebben dolgozom!” és „Napóleonnak mindig igaza van!”, megfelelő válasznak érezte minden problémára. Megbeszélte a kakassal, hogy ezután reggelenként fél óra helyett háromnegyed órával korábban kelti. Szabad perceiben pedig – mostanában már nem sok szabad perce akadt – elment egyedül a bányába, összegyűjtött egy rakomány összetört követ, és minden segítség nélkül elvonszolta a szélmalom kijelölt helyére.

Az állatoknak ezen a nyáron nem ment rosszul a soruk, annak ellenére, hogy igen kemény munkát végeztek. Ha nem ettek is többet, mint Jones idejében, legalább kevesebbet sem. Az övük volt minden élelem, nem kellett eltartaniuk még öt pazarló embert is – és ez egy sor kudarcot kiegyensúlyozott. Azonkívül az állatok munkamódszere sok tekintetben hatékonyabb volt, és sok munkát megtakarított. Volt munka, például a gyomlálás, melyet olyan tökéletesen végeztek, hogy arra az emberek soha nem lettek volna képesek. Aztán, mivel az állatok most már nem loptak, nem kellett a legelőt a szántóföldtől elkeríteni, és elmaradt a sövények és kapuk fenntartásának fáradságos munkája. Ám ahogy telt-múlt a

nyár, egyre érezhetőbbé vált bizonyos dolgoknak a hiánya. Szükség lett volna paraffinolajra, szőgekre, spárgára, kutyakétszersültra, vásra a lovak patkóihoz – és ezek közül semmit sem lehetett a gazdaságban előállítani. Később vetőmagra és műtrágyára is szükség lett, valamint különféle szerszámokra, végül pedig gépi felszerelésre a szélmalomhoz. Elképzelni sem tudta senki, honnan szerzik majd be ezeket a dolgokat.

Egyik vasárnap reggel, mikor az állatok összegyűltek a parancshirdetkálre, Napóleon bejelentette: elhatározta, hogy új politikát vezet be. Mostantól kezdve az Állatfarm kereskedni fog a szomszédos gazdaságokkal, persze nem haszonlesésből, hanem egyszerűen csak azért, hogy megszerezhessen bizonyos anyagokat, amelyekre égető szüksége van. A szélmalom szükségletei minden másnál fontosabbak, mondta. Ezért intézkedéseket tett folyamatba egy hatalmas rakomány széna és a folyó évi búzatermés egy részének eladására, később pedig, ha több pénzre lesz szükség, azt tojáseladásból kell fedezni Willingdonban, ahol a tojásnak állandó piaca van. A tyúkoknak örömmel kell vállalniuk ezt az áldozatot, mint saját külön hozzájárulásukat a szélmalom építéséhez, szögezte le Napóleon.

Az állatokat ismét homályos rosszérzés fogta el. Hiszen a legkorábbi határozatok között, amelyeket a Jones elűzetése utáni első diadalmas Nagygyűlésen hoztak, az is szerepelt, hogy soha semmiben nem fognak az emberekkel közösködni, sohasem fognak kereskedni, sohasem fognak pénzhez nyúlni! Minden állat emlékezett rá, hogy ilyen határozatokat hoztak, vagy legalábbis úgy képzelte, hogy emlékszik rá. Azok a fiatal disznók, akik tiltakoztak, amikor Napóleon eltörölte a Nagygyűléseket, félénken most is szót emeltek, de rögtön elhallgattatta őket a kutyák félelmetes morgása. Aztán a birkák, mint rendesen, bégetni kezdtek, hogy „négy láb jó, két láb rossz!”, és ezzel a kínos helyzet elsimult. Végül Napóleon felemelte a csülkét, csendre intett, és bejelentette, hogy ő már megtette az összes szükséges intézkedést. Az állatok közül senkinek sem kell érintkezésbe lépnie az emberekkel, mert ez nyilvánvalóan nem lenne kívánatos. Az egész terhet ő maga szándékozik a vállára venni. Egy Willingdonban élő ügyvéd, bizonyos Mr. Nyaffy, elvállalta a közvetítést az Állatfarm és a külvilág között, és minden hétfőn felkeresi majd a gazdaságot, hogy átvegye utasításait. Napóleon, mint rendesen, most is azzal a felkiáltással fejezte be beszédét, hogy „Éljen az Állatfarm!”, és ezzel elbocsátotta az állatokat.

Később Süvi körbejárt a gazdaságban, megnyugtatta az állatokat, és eloszlatta kételyeiket. Biztosította őket, hogy sohasem hoztak határozatot a kereskedelem vagy a pénzhasználat ellen, ilyesmi még csak fel sem vetődött. Ez tiszta képzelődés, és valószínűleg azok közé a hazugságok közé tartozik, amelyeket Hógolyó terjesztett. Amikor néhány állatnak még ekkor is halovány kételyei maradtak, Süvi ravaszul megkérdezte tőlük:

– Biztosak vagytok benne, elvtársak, hogy nem csak álmodtátok az ilyesmit? Van valami feljegyzések egy ilyen határozatról? Le van ez írva valahol? – Mivel pedig kétségkívül sehol sem volt semmi ilyesmi leírva, az állatok beletörődtek, hogy tévedtek.

Mr. Nyaffy a megegyezés szerint minden hétfőn felkereste a farmot. Ravasz tekintetű, pofaszakállas emberke volt, afféle tyúkprókátor, akinek azonban elég éles volt az esze, és mindenki másnál hamarabb rájött, hogy az Állatfarmnak közvetítőre lesz szüksége, és ennek a jutalékait érdemes lesz megszerezni. Az állatok többé-kevésbé rettegve figyelték a jövés-menését, és tőlük telhetőleg kerülték. Ennek ellenére büszkeséggel töltötte el, és némileg megbékítette őket az új renddel Napóleon látványa, aki négy lábon állva osztogatta utasításait a két lábon álló Nyaffynak. Az emberi fajhoz való viszonyuk most már nem volt egészen olyan, mint azelőtt. Az emberek nem gyűlölték kevésbé az Állatfarmot most, amikor felvirágozott. Sőt, jobban gyűlölték, mint valaha. Minden ember szentül hitte, hogy a gazdaság előbb vagy utóbb csődbe megy, de a szélmalom aztán mindenképpen kudarcot vall. A kocsmákban összegyűlve rajzokkal bizonygatták egymásnak, hogy a szélmalomnak óhatatlanul össze kell omlania, de még ha állva marad is, soha nem fog működni. És mégis, önkéntelenül bizonyos mértékig tisztelni kezdték azt a hatékonyságot, amellyel az állatok az ügyeiket intézték. Ennek egyik jeleként kezdték nevén nevezni az Állatfarmot, és már nem tettek úgy, mintha még mindig Majornak hívnák. Jonest sem pártolták többé, aki fel is adta a reményt, hogy visszaszerezheti a tanyáját, és elköltözött a megye másik végébe. Az Állatfarm és a külvilág közt még mindig Nyaffy jelentette az egyetlen kapcsolatot, ám azt rebesgették, hogy Napóleon hamarosan határozott üzleti megállapodást köt a rókaerdei Mr. Pilkingtonnal, vagy a kuporlaci Mr. Frederickkel – de mint megjegyezték, sohasem egyszerre mind a kettővel.

Ez idő tájt történt, hogy a disznók váratlanul beköltöztek a tanyaházba, és ott ütötték föl szállásukat. Az állatoknak megint csak úgy rémlett, mintha valamikor ez ellen is határozatot hoztak volna, de Süvi megint csak meg tudta győzni őket róla, hogy erről szó sincs. Elengedhetetlenül szükséges, jelentette ki, hogy a disznók, a gazdaság agymunkásai, nyugodt helyen dolgozhassanak. Jobban is illik a Vezér méltóságához, hogy házban lakjon, nem pedig holmi disznóólban. Ennek ellenére egyes állatokat mégis megzavart, amikor azt hallották, hogy a disznók nemcsak hogy a konyhában esznek, és a tisztaszobát használják nappalnak, hanem ágyban alszanak. Bandi, mint rendesen, elsiklott a dolog felett egy „Napóleonnak mindig igaza van!” felkiáltással, de Rózsi, aki úgy vélte, határozottan emlékszik rá, hogy törvényt hoztak az ágyak ellen, kiment a pajta végébe, és megpróbálta kibetűzni az oda felírt Hétparancsolatot. Mivel rájött, hogy csak az egyes betűket tudja elolvasni, odahívta Malvint.

– Malvin – kérte –, olvasd fel nekem a Negyedik Parancsolatot. Nem úgy szól, hogy sohasem szabad ágyban aludni?

Malvin nagy nehezen kibetűzte.

– Azt mondja, hogy „Állat nem alszik ágyban, lepedőn” – jelentette ki végül.

Furcsamód, Rózsi nem emlékezett rá, hogy a Negyedik Parancsolatban szó esett volna lepedőről; de mivel így állt a falon, így kellett lennie. Süvi pedig, aki történetesen éppen akkor járt arra, két-három kutya kíséretében, mindjárt megfelelő perspektívába tudta állítani az egész ügyet.

– Tehát már hallottátok, elvtársak – szólott –, hogy mi, disznók most már ágyban alszunk a tanyaházban? És miért ne? Csak nem képzelitek azt, hogy valaha is törvényt hoztunk az ágyak ellen? Az ágy egyszerűen csak azt a helyet jelenti, ahol aludni lehet. Ha jól megnézzük, egy halom szalma az istállóban szintén ágy. A törvényt a lepedő ellen hoztuk, ami emberi találmány. Le is vettük a lepedőket a tanyán az ágyakról, és pokrócok közt alszunk. És milyen kényelmesek azok az ágyak! De szükségünk is van a kényelemre, azt mondhatom nektek, elvtársak, hiszen mostanában annyi agymunkát kell végeznünk. Ugye nem akartok megfosztani bennünket, elvtársak, a pihenésünkről? Ugye nem akarjátok, hogy a fáradság miatt ne tudjuk ellátni kötelességünket? Ugye nem akarjátok, hogy Jones visszajöjjön?

Az állatok tüstént megnyugtatták, és többé senki sem tette szóvá, hogy a disznók a tanya ágyaiban alszanak. És mikor néhány nap múlva bejelentették, hogy mostantól fogva a disznók egy órával később kelnek, mint a többi állat, ez ellen sem tiltakozott senki.

Mire eljött az ősz, az állatok kifáradtak, de boldogok voltak. Nehéz évük volt, és mivel a széna meg a gabona egy részét eladták, élelemnek sem voltak bővében, de mindent kárpótolta őket a szélmalom. Már majd félig felépítették. Aratás után egy darabig tiszta, száraz idő volt, és az állatok keményebben dolgoztak, mint valaha; úgy gondolták, érdemes egész nap ide-oda cipelni a kötömböket, ha ezzel magasabbra emelhetik a falat. Bandi még éjszakánként is kijárt, és egyedül dolgoztatott egy-két órát a holdfényben. Az állatok szabad idejükben körbe-körbe járták a félig felépített malmot, megcsodálták a falait, hogy milyen erősek és függőlegesek, és csak csodálkoztak, hogyan voltak képesek egy ilyen impozáns épületet felépíteni. Csak az öreg Benjámín nem volt hajlandó lelkesedni a malomért, bár mint rendesen, most sem mondott többet, csak azt a rejtélyes megjegyzést tette, hogy a szamarak sokáig élnek.

Eljött a november, és dühöngő délnyugati szeleket hozott. Az építkezést abba kellett hagyni, mert a betonkeveréshez túlságosan esős lett az idő. Aztán egyik éjszaka olyan heves szélvihar jött, hogy a tanyaépületek alapjaikig megremegtek, és a pajta tetejéről repültek a cserepek. A tyúkok felébredtek, és rikácsoltak félelmükben, mert mindnyájan azt álmodták, hogy puskalövést hallottak a távolból. Reggel, amikor az állatok kijöttek az istállókból, látták, hogy a zászlórúd kidőlt, s a gyümölcsös végében úgy kitépett a vihar a földből egy szilfát, mint valami retket. Alighogy ezt észrevették, máris rémült kiáltás tört fel valamennyi állat torkából. Borzalmas látvány tárult a szemük elé. A szélmalom romokban hevert.

Egyszerbe mind odarohantak. Napóleon, aki különösen ritkán sietett, legelől rohant. Igen, ott hevert sok-sok készülődésük eredménye, az alapjaig lerombolva. A kövek, amelyeket olyan fáradsággal törtek és cipeltek oda, szanaszét szóródtak. Először még se tudtak szólalni, csak álltak, és szomorúan bámulták a széthullt malmot. Napóleon szótlánul járt le-föl, néha meg-megszaglászta a földet. A farka megmerevedett és hevesen rángatózott, ami nála az elmélyült szellemi tevékenység jele volt. Aztán hirtelen megállt, mint aki elhatározásra jutott.

– Elvtársak – mondta csöndesen –, tudjátok, ki a felelős ezért? Ismeritek az ellenséget, aki az éjszaka idejött és lerombolta a szélmalomunkat? HÓGYOLYÓ! – ordította váratlanul, mennydörgő hangon. – Ez Hógolyó műve! Merő rosszindulatból, arra számítva, hogy megghiúsítja terveinket, és

megbosszulja szégyenletes elűzését, az áruló az éjszaka leple alatt idesettenkedett, és lerombolta majd egyesztendei munkánk eredményét. Elvtársak, itt és most kihirdetem Hógolyó halálos ítéletét. Az „Állatok Hőse” kitüntetés második fokozatát és fél véka almát kap az az állat, aki végrehajtja! Egy teljes vékát kap, aki élve elfogja!

Az állatok mérhetetlenül megdöbbenek, amikor megtudták, hogy Hógolyó ilyen szörnyű tettet követett el. Méltatlankodva ordibáltak, és mindenki elkezdte törni a fejét, hogy hogyan kapja el Hógolyót, ha valaha visszajön. Szinte tüstént felfedezték a dombtól nem messzire egy disznó lábnyomait. Csak néhány méternyire tudták a nyomait követni, de úgy látszott, a sövényben lévő egyik lyukhoz vezetnek. Napóleon alaposan megszimatolta őket, aztán kijelentette, hogy ezek Hógolyó lábnyomai, és kifejezést adott annak a véleményének, hogy Hógolyó valószínűleg Rókaerdő irányából jött.

– Ne késlekedjünk tovább, elvtársak! – kiáltotta Napóleon, miután megvizsgálta a lábnyomokat. – Vár ránk a munka. Még ma reggel hozzálátunk a szélmalom újjáépítéséhez, és egész télen építeni fogjuk, akár esik, akár fúj. Megmutatjuk annak a nyomorult árulónak, hogy nem teheti egykönnyen semmivé a munkánkat. Vessétek eszetekbe, elvtársak, hogy nem szabad megváltoztatnunk terveinket: naprakészen teljesítenünk kell őket. Előre, elvtársak! Éljen a szélmalom! Éljen az Állatfarm!

7. FEJEZET

A tél keserves volt. A viharos időt ónos eső és havazás követte, aztán pedig kemény fagy jött, és februárig k tartott. Az állatok tőlük telhetőleg folytatták a szélmalom újjáépítését, mert tudták, hogy a külvilág figyeli őket, és az irigy emberek ujjongva diadalünnepet ülnének, ha ők nem fejeznék be időre a munkát.

Az emberek csupa rosszindulatból úgy tettek, mintha nem hinnék el, hogy Hógolyó rombolta le a szélmalmot: azt mondták, azért dőlt össze, mert túlságosan vékonyak voltak a falai. Az állatok tudták, hogy erről szó sem volt. Mégis úgy határoztak, hogy ezúttal egy méter vastag falakat építenek; nem pedig félmétereseket, mint előzőleg. Ez persze azt jelentette; hogy sokkal több követ kellett összehordaniuk. A bánya sokáig tele volt hóval, semmit sem lehetett csinálni. A rákövetkező száraz, fagyos időben már haladtak valamit, de kegyetlen munka volt, és az állatok már nem érezték olyan reményteljesnek, mint azelőtt. Örökösen fáztak, és rendszerint éhesek is voltak. Csak Bandi és Rózsi nem veszítették el soha a bátorságukat. Süvi ragyogó beszédekert tartott a szolgálat örömről és a munka méltóságáról, de a többi állat több lelkesedést merített Bandi erejéből és állhatatos jelszavából: „Majd még keményebben dolgozom!”

Januárban veszedelmesen fogyott az élelem. Drasztikusan csökkentették a gabonafejadagot, és kijelentették, hogy külön burgonyaadagot osztanak ki helyette. Aztán kiderült, hogy a burgonyatermés legnagyobb része megfagyott a vermekben, mert nem takarták le elég vastagon. A krumpli megpuhult és elszíneződött, alig néhány szem maradt ehető belőle. Az állatok napokig nem kaptak más ennivalót, csak szecskát és marharépat. A jelek szerint күszöbön állt az éhínség.

Ezt a tényt mindenáron el kellett titkolni a külvilág előtt. Az emberek a szélmalom összeomlásán felbátorodva; új meg új hazugságokat találtak ki az Állatfarmról. Megint azt állították; hogy az állatok mind haldokolnak az éhségtől és a betegségtől, állandóan verekednek egymással; és felfalják egymást és a kölykeiket. Napóleon tisztában volt vele, milyen rossz hatása lenne, ha a valódi élelmiszeri helyzet kiderülne, és elhatározta, hogy Mr. Nyaffy révén az ellenkező benyomást fogja elterjeszteni. Mindaddig az állatok csak nagyon keveset vagy egyáltalán nem érintkeztek Mr. Nyaffyval hetenkénti látogatásai alkalmával; most azonban néhány kiválasztott állatot, elsősorban a birkákat arra utasították, hogy alkalomadtán ejtsenek el a füle hallatára néhány megjegyzést, miszerint felemelték a fejadagokat. Ezenfelül Napóleon megparancsolta; hogy a raktárban a csaknem üres hombárokat töltsék meg színültig homokkal, majd szórják a tetejére a gabona meg a liszt maradékát. Aztán valami alkalmas ürüggyel körülvették Mr. Nyaffyt a raktárban, hadd vessen egy pillantást a hombárookra. Rá is szedték így; továbbra is azt híresztelte a külvilágban, hogy az Állatfarmon nincs élelmiszerhiány.

Mindazonáltal január vége felé nyilvánvaló lett, hogy valahonnan szerezni kell még egy kis gabonát. Ezekben a napokban Napóleon ritkán jelent meg a nyilvánosság előtt. Minden idejét a tanyaházban töltötte, amelynek minden ajtajánál vad tekintetű kutyák őrködtek. Ha előjött, az mindig szertartásos keretek közt történt; ilyenkor hat kutya kísérte, szorosán körülvették, és fenyegetően morogtak, ha valaki túlságosan közel merészkedett hozzá. Gyakran még vasárnap reggel sem jelent meg, hanem valamelyik disznó, rendszerint Süvi közvetítésével adta ki parancsait. Bejelentette, hogy a tyúkoknak, akik éppen most kezdtek el újra tojni, be kell adniuk a tojásaikat. Napóleon Mr. Nyaffy közvetítésével leszerződött heti négyszáz tojásra, amink az árából elegendő gabonát és élelmet vásárolhat, hogy fenntartsák belőle a gazdaságot, míg el nem jön a nyár, és könnyebb nem lesz az élet.

Amikor a tyúkok ezt meghallották, szörnyen felháborodtak. Előzőleg figyelmeztették már őket, hogy szükség lehet erre az áldozatra, de soha nem hitték, hogy valóban megtörténhet. Már összekészítették a tojást a tavaszi költéshez, és most tiltakozásban törtek ki. Ha most elveszik a tojásaikat, az nem más, mint gyilkosság. Jones elűzése óta először tört ki a tanyán valami, ami lázadásra emlékeztetett. A tyúkok három fekete Minorca jérce vezetésével elszántan megpróbálták Napóleon tervét megghiúsítani. Módszeresen felrepültek a szarufákra, és ott tojták meg a tojásaikat, azok pedig darabokra törtek a padlón. Napóleon gyorsan és könyörtelenül lecsapott rájuk. Megparancsolta, hogy a tyúkoktól vonják meg a fejadagjukat, és kihirdette, hogy halálbüntetés vár minden állatra, aki csak egy szem gabonát is ad valamelyik tyúknak. A rendelet végrehajtására a kutyák felügyltek. A tyúkok öt napig k tartottak, aztán megadták magukat, és visszatértek tojóládáikhoz. Közben kilenc tyúk éhen pusztult. Holttestüket elásták a gyümölcsösben; a hivatalos közlemény szerint baromfipestisben pusztultak el. Mr. Nyaffy semmit sem tudott az ügyről, a tojásokat pedig annak rendje s módja szerint leszállították: egy fűszeres hetenként egyszer eljött a furgonjával, és elvitte a tojást a gazdaságból.

Hógolyót mindeddig senki sem látta. Az a hír járta, hogy valamelyik szomszédos tanyán rejtőzik, vagy Rókaerdőben, vagy Kuporlakon. Napóleon ekkor még alig volt jobb viszonyban a többi gazdával, mint azelőtt. Az udvaron történetesen volt egy farakás; még jó tíz évvel azelőtt került oda, amikor kiirtottak egy erdőcskét. Azóta jól kiszáradt, és Mr. Nyaffy azt tanácsolta Napóleonnak, hogy adja el; mert Mr. Pilkington és Mr. Frederick is nagyon szeretné megvenni. Napóleon habozott a két vevő között, és nem tudta elhatározni magát. Amikor már-már azon a ponton volt; hogy megegyezik Frederickkel, elterjedt a híre, hogy Hógolyó Rókaerdőn rejtőzködik; amikor Pilkington felé hajlott, azt rebesgették, hogy Hógolyó Kuporlakon van.

Kora tavasszal váratlanul ijesztő dolgot fedeztek fel. Hógolyó éjszakánként titokban bejár a tanyára. Az állatok annyira nyugtalanok lettek, hogy alig tudtak aludni az istállóikban. Hógolyó a sötétség leple alatt állítólag minden éjjel beosont, és mindenféle gázságot művelt. Ellopta a gabonát, felborogatta a tejescsöbröket, összetörte a tojásokat, letaposta a veteményeságycákat, és lerágta a gyümölcsfák kérgét. Valahányszor valami baj történt, szokássá vált, hogy Hógolyónak tulajdonítsák. Ha betört egy ablak, vagy eldugult egy csatorna, biztosan akadt valaki, aki azt mondta, hogy Hógolyó járt ott éjszaka és ő csinálta, amikor pedig a hombár kulcsa elveszett, az egész gazdaság meg volt győződve róla, hogy Hógolyó dobta be a kútba. Furcsamód még akkor is hittek ebben, amikor az elveszett kulcsot már megtalálták egy liszteszsák alatt. A tehének egyhangúlag kijelentették, hogy Hógolyó beosont az istállójukba, és álmukban megfejté őket. A patkányokról, amelyek ezen a télen sok bajt okoztak, szintén azt mondogatták, hogy Hógolyóval szövetkeztek.

Napóleon rendeletet adott ki, miszerint fel kell deríteni Hógolyó tevékenységét. Kutyái kíséretében alapos szemleutat tett a tanya épületeiben, miközben a többi állat tiszteletteljes távolságból követte. Napóleon néhány lépés után mindig megállt, Hógolyó lábnyomai után szimatolt földön, és azt mondta; megismeri a lábnyomokat a szagukról. Minden sarokba beleszimatolt a csűrben, a tehénistállóban, a tyúkólban, a zöldségeskertben, és majdnem mindenütt megtalálta Hógolyó nyomait. Orrát a földre szorítva, mélyeket szippantott, aztán rettenetes hangon felvisított. Hógolyó! Itt járt! Érzem a szagát! –, a „Hógolyó” szóra pedig a kutyák elkezdtek vérfagyasztóan morogni és vicsorogni.

Az állatok megrémültek. Úgy érezték, mintha Hógolyó láthatatlanul megtöltené körülöttük a levegőt, és mindenféle veszéllyel fenyegetné őket. Estére Süvi összehívta az állatokat, és komolyan előadta, hogy néhány félelmetes hírt kell közölnie velük.

– Elvtársak! – kiáltotta Süvi, idegesen ugrándozva. – Szonyatos dologra derült fény. Hógolyó eladta magát a kuponlaci Fredericknek, aki most azt tervezi, hogy megtámad bennünket, és elveszi tőlünk a gazdaságunkat! Hógolyó lesz a vezetőjük, amikor ránk rohannak. De van ennél rosszabb is. Mi azt hittük, hogy Hógolyót csak a hiúsága és a nagyravágása lázította fel. Tévedtünk, elvtársak. Tudjátok, mi volt az igazi indítóoka? Hógolyó kezdettől fogva szövetségre lépett Jonesszal! Egész idő alatt Jones titkos ügynöke volt! Mindezt bezonyíjtják azok a dokumentumok, amelyeket nemrégiben találtunk meg. Szerintem ez nagyon sok mindent megmagyaráz, elvtársak. Nem láttuk-e vajon a saját szemünkkel, hogyan próbált – szerencsére sikertelenül –, legyőzteni és vesztünkbe kergetni minket a Tehénistálló Csatájában?

Az állatoknak ettől egyszerűen megállt az eszük. Ehhez a gonoszterhez képest csak gyerekjátéknak számított, hogy Hógolyó lerombolta a szélmalmot. De azért kellett néhány perc, amíg teljesen fel tudták fogni a dolgot. Ugyanis mindnyájan emlékeztek rá, legalábbis azt hitték, hogy emlékeznek rá, mit láttak: Hógolyó elsőnek indult rohamra a Tehénistálló Csatájában, újra meg újra maga köré gyűjtötte és bátorította őket, az ütközet minden fordulatában, és egy pillanatra sem hagyta abba a harcot, akkor sem, amikor Jones puskájának a sörétjei megsebeztek a hátát. Eleinte kissé nehezen tudták belátni, hogyan is lehetett volna Jones pártján. Még Bandinak is kétségei támadtak, aki különben ritkán tett fel kérdéseket. Lefeküdt, mellső lábait maga alá húzta, lehunyta szemét, és nagy erőfeszítéssel megpróbálta megfogalmazni gondolatait.

– Ezt nem tudom elhinni – mondta végül. Hógolyó derekasan harcolt a Tehénistálló Csatájában. A saját szememmel láttam. És azonnal megkaptam az „Állatok Hőse” érdemrend első fokozatát, nem?

– Ebben hibát követtünk el, elvtárs. Mert most már tudjuk... benne van a titkos dokumentumokban, amelyeket megtaláltunk... hogy valójában a vesztünkbe próbált csalogatni minket.

– De hiszen megsebesült – mondta Bandi. – Mindnyájan láttuk, csupa vér volt.

– Ez is benne volt a paktumban! – kiáltotta Süvi. – Jones lövése csak súrolta. Megmutathatnám nektek, saját keze írásával, ha el tudnátok olvasni. Az volt a terv, hogy Hógolyó a döntő pillanatban jelt ad a menekülésre, és átengedi a terepet az ellenségnek. És ez majdnem sikerült is... én mondom nektek, elvtársak, sikerült is volna, ha nincs ott a mi hős Vezérünk, Napóleon elvtárs. Nem emlékeztek? Abban a pillanatban, amikor Jones és emberei betörték az udvarba, Hógolyó hirtelen sarkon fordult, és megfutamodott, és sok állat követte! És nem emlékeztek, hogy abban a pillanatban, amikor kitört a pánik, és úgy látszott, hogy már minden elveszett, Napóleon elvtárs „Halál az emberiségre!” kiáltással rohamra indult, és belemélyesztette a fogait Jones lábába?! Erre biztosan emlékeztek, elvtársak?! – kiáltotta Süvi ugrabugrálva.

Hogy Süvi ilyen szemléletesen leírta a jelenetet, az állatok úgy érezték, valóban emlékeznek rá. Arra mindenesetre emlékeztek, hogy a csata döntő pillanatában Hógolyó valóban sarkon fordult, és szaladni kezdett. Bandiban azonban még mindig maradt némi kétség.

– Nem hiszem, hogy Hógolyó kezdettől fogva áruló volt – mondta végül. – Amit azóta művelt, az más lapra tartozik. De azt hiszem, a Tehénistálló Csatájában jó elvtárs volt.

– Vezérünk, Napóleon elvtárs – jelentette ki Süvi, nagyon lassan és nyomatékosan –, kategorikusan leszögezte; ismétlem: kategorikusan, elvtársak, hogy Hógolyó kezdettől fogva Jones ügynöke volt, sőt, már jóval a Forradalom előtt is az volt.

– Az már más! – felelte Bandi. – Ha Napóleon elvtárs mondja, akkor úgy igaz.

– Ez a helyes szellem, elvtárs! – kiáltotta Süvi, de észre lehetett venni, hogy a kis pislogó szemével nagyon csúnyán néz Bandira. Sarkon fordult, és elindult, de aztán megállt, és nyomatékosan hozzátette: – Figyelmeztetem a gazdaság minden állatát, hogy tartsa nyitva a szemét. Mert okunk van azt gondolni, hogy Hógolyó néhány titkos ügynöke még most is köztünk ólálkodik!

Napóleon négy nap múlva, késő délután kiadta a parancsot, hogy az állatok gyűljenek össze az udvaron. Amikor már mind összecsoportosultak, Napóleon kivonult a tanyaházból a kitüntetéseivel (mert nemrégiben megadományozta magát az „Állatok Hőse” kitüntetés első és második fokozatával) meg a körülötte nyüzsgő kilenc óriási kutyával, akik akkorákat mordultak, hogy minden állatnak megborzosgott tőle a hátgerince. Mindenki csendben lapult a helyén, mintha csak tudta volna, hogy most valami borzasztó dolog fog történni.

Napóleon megállt, és szigorúan végigmérte hallgatóságát, aztán egy éleset visított. A kutyák rögtön előrerontottak, a fülénél fogva megragadtak négy disznót, és a fájdalomtól és félelemtől visító állatokat Napóleon lábához vonszolták. A disznók füléből csorgott a vér, a kutyák pedig a vér ízétől néhány pillanatra teljesen megvadultak volna. Három kutya mindenki nagy megdöbbenésére Bandira vetette magát. Bandi látta, hogy jönnek, és hatalmas patájával már a levegőben elkapta az egyik kutyát, aztán a földhöz szögezte. A kutya kegyelemért vonított, a másik kettő pedig lába közé húzta a farkát és elmenekült. Bandi Napóleonra nézett, hogy halálra tapossa-e a kutyát; vagy eressze el. Napóleonnak mintha megváltozott volna az arckifejezése, és éles hangon ráparancsolt Bandira: eressze el a kutyát. Bandi fölemelte patáját, az összetört kutya pedig vonítva elkullogott.

A zűrzavar hamarosan lecsillapodott. A négy disznó remegve várakozott, arcuk minden vonására rá volt írva, hogy bűnösök. Napóleon ekkor felszólította őket, hogy vallják be bűneiket. Ez a négy disznó volt az, aki tiltakozott, amikor Napóleon megszüntette a vasárnapi Nagygyűléseket. Minden további biztatás nélkül bevallották, hogy titokban egyfolytában kapcsolatban álltak Hógolyóval az elűzetése óta, együttműködtek vele a szélmalom elpusztításában, és egyezsége léptek vele, miszerint Mr. Frederick kezére juttatták az Állatfarmot. Hozzáadték, hogy Hógolyó négy szemközti bevallotta nekik: évek óta Jones titkos ügynöke. Mikor befejezték vallomásukat, a kutyák azonnal átharpták a torkukat, Napóleon pedig metsző hangon föltette a kérdést, nincs-e még másnak is bevallanivalója.

Erre előlépett az a három tyúk, akik a tojásüggyel kapcsolatos lázadási kísérlet főkolomposai voltak, és kijelentették, hogy álmukban megjelent előttük Hógolyó, és arra bujtogatta őket, hogy ne engedelmeskedjenek Napóleon parancsainak. Őket is lemészárolták. Aztán előlépett egy liba, és bevallotta, hogy tavaly aratás idején eldugott hat cső kukoricát és éjszaka megette. Aztán egy juh vallotta be, hogy belevizelt a vályúba – mint mondta, Hógolyó biztatására –, három másik juh pedig bevallotta; hogy megölték egy öreg kost, Napóleon lelkes hívét, ugyanis körbekergették a tűz körül, mikor köhögött. Mindnyájukat a helyszínen kivégezték. És folytatódott a vallomások és kivégzések, míg csak egész hullahegy nem feküdt Napóleon lába előtt, és a levegő nehéz nem lett a vérszagtól, amelyet az állatok Jones elűzése óta nem éreztek.

Mikor mindennek vége lett, a megmaradt állatok, a disznók és kutyák kivételével, testületileg elkullogtak. Meg voltak rendülve, és nyomorúságosan érezték magukat. Nem tudták, mi a megdöbbenőbb: az állatok árulása, akik Hógolyóval szövetkeztek, vagy a véres megtorlás, amelynek az előbb tanúi voltak. A régi időkben gyakran láttak hasonlóan borzasztó vérengzéseket, most azonban mind úgy érezték, hogy ez sokkal szörnyűbb volt, hiszen maguk között történt. Mióta Jones elhagyta a farmot, eddig a napig állat nem ölt meg más állatot. Még a patkányt sem ölték meg. A kis domb felé vették útjukat, ahol a félig felépült szélmalom állt, aztán közmegegyezéssel lefeküdtek, mintha csak melegedni bújnának össze – Rózsi, Malvin, Benjámin, a tehének, a birkák, és a libák és tyúkok egész csapata –, mindenki, mármint a macskát kivéve, ő ugyanis hirtelen eltűnt, közvetlenül mielőtt Napóleon kiadta a parancsot az állatok gyülekezésére.

Egy darabig senki sem szólt semmit. Csak Bandi maradt talpon. Nyugtalanul járkált fel-alá, csapkodta hosszú fekete farkával az oldalát, és időnként kis nyerítéseket hallatott.

– Nem értem – mondta végül. – Nem hittem volna, hogy a mi gazdaságunkban ilyen dolgok történhetnek. Biztosan van bennünk valami hiba, ez az oka. A megoldás, ahogy én látom, az, hogy még keményebben kell dolgoznunk. Mostantól fogva reggelenként egy órával korábban fogok felkelni. Azzal nehézkes léptekkel nekiindult, és lekocogott a kőbányához: Amikor odaért, két rakomány követ gyűjtött össze egymás után, aztán felvonszolta a szélmalomhoz, mielőtt éjszakai nyugovóra tért volna.

Az állatok Rózsi köré húzódtak, nem szóltak semmit. A dombrol, ahol feküdtek, pompás kilátás nyílt a vidékre. Látták az Állatfarm legnagyobb részét, a cserjést, az itatómedencét, a szántóföldeket, amelyekben sűrűn zöldellt a fiatal búza, meg a tanyaépületek piros tetejét, a kéményeikből gomolygó füsttel. Tiszta tavaszi este volt. A fűvet és a zöldellő sövényeket bearanyozták a nap utolsó sugarai. A gazdaság még sohasem látszott ennyire kívánatos helynek – és valahogy meglepetésszerűen eszükbe jutott, hogy hiszen ez a saját gazdaságuk, minden tenyérnyi darabkája az ő tulajdonuk. Mikor Rózsi lenézett a domboldalra, megtelt a szeme könnyel. Ha ki tudta volna mondani a gondolatait, azt mondta volna, hogy nem ez volt a céljuk, amikor évekként ezelőtt nekifogtak megdönteni az emberi faj uralmát. Nem a rémületnek és a mézszárlásnak ezeket a jeleneit

képzelték maguk elé, amikor azon az éjszakán az öreg Órnagy lázadásra biztatta őket. Ha neki magának lett volna valamiféle képe a jövőről, akkor az olyan állattársadalom lett volna, ahol nincs éhség és nincs ostor, ahol mindenki egyenlő, mindenki képességének megfelelően dolgozik, és az erős védelmezi a gyengét, ahogy ő megvédelmezte lábával az eltévedt kiskacsákat az Órnagy beszédének éjszakáján. Ehelyett – Rózsi nem tudta, miért – oda jutottak, hogy senki sem meri többé kimondani, amit gondol, dühöd, morgó kutyák grasszálnak mindenfelé, és végig kell nézni, hogyan tépik darabokra az elvtársait, miután azok elképesztő bűnöket vallottak be. Rózsi fejében fel sem merült a lázadás vagy az engedetlenség gondolata. Tudta, hogy még így is sokkal jobb, mint Jones idejében volt, és hogy mindenekfelett az emberek visszatérését kell megakadályozni. Bármilyen történet is, ő hűséges marad, keményen dolgozik, végrehajja a kapott parancsokat, és elfogadja Napóleon vezérségét. De azért mégsem ez volt az, amiben ő meg a többi állat reménykedett. Nem ezért robotoltak. Nem ezért építették a szélmalmost, és néztek szembe Jones puskájának golyóival. Ilyen gondolatok jártak Rózsi fejében, bár nem voltak hozzá szavai, hogy kifejezze őket.

Végül, mivel úgy érezte, hogy ezzel valahogy helyettesítheti a szavakat, amelyeket képtelen megtalálni, elkezdte énekelni az „Angolhon állatai”-t. A körülötte ülő állatok is bekapcsolódtak, és háromszor is elénekelték egymás után – nagyon dallamosan, de lassan és gyászosan, ahogy eddig még sohasem énekeltek.

Éppen harmadszor fejezték be, amikor két kutya kíséretében odament hozzájuk Süvi. Látszott az arcán, hogy fontos mondanivalója van: Bejelentette, hogy Napóleon elvtárs külön rendelettel betiltotta az „Angolhon állatai”-t. Mostantól fogva tilos énekelni.

Az állatok meg voltak rökönnyödvé.

– Miért? – kiáltotta Malvin.

– Nincs rá többé szükség, elvtárs – mondta Süvi mereven. – Az „Angolhon állatai” a Forradalom dala volt. De a Forradalom most beteljesedett. Az árulok ma délutáni kivégzése volt az utolsó aktusa. Legyőztük mind a külső, mind a belső ellenséget. Az „Angolhon állatai”-ban egy eljövendő jobb világ iránti vágyunkat fejeztük ki. De ezt a jobb világot most már megteremtettük. Világos, hogy ennek a dalnak nincs többé létjogosultsága.

Ha meg voltak is félemlítve, az állatok közül néhányan talán mégis tiltakoztak volna, de ebben a pillanatban a birkák szokásuk szerint elkezdtek bégetni, hogy: „Négy láb jó, két láb rossz!” Ez percekig eltartott, és végét vetette a vitának.

Így aztán az „Angolhon állatai”-t nem hallották többé. Helyette Minimus, a költő új dalt szerzett, amely így kezdődött:

Állati farm, Állatfarm, állati gazdaság,

Soha én hűtelen nem leszek Tehozzád!...

A továbbiakban ezt énekeltek minden vasárnap reggel, a zászlófelvonás után. De az állatok valahogy úgy érezték, ez a szöveg és ez a dallam nyomába sem léphet az „Angolhon állatai”-nak.

8. FEJEZET

Néhány nap múlva, mikor a kivégzések okozta rémület már lecsillapodott, néhány állatnak eszébe jutott – vagy úgy gondolta, emlékszik rá –, mit rendelt a Hatodik Parancsolat: „Állat nem öl meg más állatot.” És bár a disznók vagy a kutyák füle hallatára egyikük sem merete kimondani, úgy érezték, hogy a kivégzések ellentétben állnak ezzel a törvénnyel. Rózsi megkérte Benjámint, olvassa fel neki a Hatodik Parancsolatot, és amikor Benjámint, mint rendesen, nem volt hajlandó ilyesmibe beleavatkozni, Malvinhoz fordult. Malvin elolvasta neki a Parancsolatot, amely így szólt: „Állat nem öl meg más állatot ok nélkül.” Hogy, hogy nem, ez az utolsó két szó valahogy kiesett az állatok emlékezetéből. De most már belátták, hogy a Parancsolatokon nem esett sérelem, hiszen nyilvánvalóan bőven volt ok az árulok megölésére, akik szövetkeztek Hógolyóval.

Az állatok ebben az évben még keményebben gürcöltek, mint az előző évben. A gazdaság rendes mezei munkái mellett iszonyatos munka volt újjáépíteni a szélmalmost, kétszer olyan vastag falakkal, mint előzőleg, és az építést a kitűzött határidőre befejezni. Az állatok néha úgy érezték, többet dolgoznak, de semmivel sem esznek többet, mint Jones idejében. Vasárnap reggelenként Süvi a csülkei közt tartott hosszú papírszalagról felolvasta nekik azokat a számoszlopokat, amelyek bebizonyították, hogy a takarmányfeleség-termelés kétszáz, háromszáz vagy ötszáz százalékkal emelkedett, melyiké hogy. Az állatoknak semmi okuk nem volt rá, hogy ne higgyenek neki, annál is kevésbé, mert már nem emlékeztek rá világosan, milyenek is voltak a viszonyok a Forradalom előtt. Mindazonáltal voltak napok, amikor úgy érezték, jobban örülnének kevesebb számnak és több enivalónak.

A parancsokat most már mindig Süvi vagy valamelyik másik disznó adta ki. Magát Napóleon legfeljebb kéthetenként egyszer látták. Amikor megjelent, nemcsak a kutyái kísérték, hanem egy fekete kakas is masírozott előtte, aki a kürtös szerepét töltötte be, mert mindig hangosan kukorékol: mielőtt Napóleon szólásra emelkedett. Azt beszélték, hogy Napóleon a tanyaházban is külön lakosztályban lakik, nem együtt a többiekkel. Egyedül étkezik, két kutya szolgálja ki, és mindig a tisztaszoba üveges pohárszékében álló finom porcán étkészlettel terített. Kihirdették továbbá, hogy a puskát minden évben Napóleon születésnapján is el fogják sütni, ugyanúgy, ahogy a másik két évfordulón.

Napóleonról most már sohasem beszéltek egyszerűen Napóleonként. Szertartásosan mindig csak úgy emlegették, hogy „Vezérünk, Napóleon elvtárs”, és a disznók szívesen találtak ki számára mindenféle titulusokat: ő lett Minden Állatok Atyja, az Emberiség Réme, a Juhnyáj Védelmezője, a Kiskacsák Barátja, meg még sok efféle. Süvinek szónoklatai közben könnyek gördültek végig az arcán, amikor Napóleon bölcsességéről és jó szívéről beszélt, meg arról a mélységes szeretetről, amellyel valamennyi állat iránt viseltetik, de különösen azok iránt a boldogtalan állatok iránt, akik még mindig tudatlanságban és szolgaságban élnek a többi gazdaságban. Szokásossá vált, hogy minden sikert, minden szerencsés fordulatot Napóleonnak tulajdonítsanak. Gyakran hallották, amint egy tyúk azt mondja a másiknak: – Vezérünk, Napóleon elvtárs irányítása alatt hat nap alatt öt tojást tojtam –, vagy két tehén ezt kiabálja az itatónál: – Milyen pompás ez a víz; hála Napóleon elvtárs vezetésének! A gazdaság lakóinak közérzetét kitűnően kifejezte az a „Napóleon elvtárs” című vers, amelyet Minimus költött, és így hangzott:

Apátlanok atyja!

Boldogság malasztja!

Moslékvödrök ura! Hogyha téged látunk,

Szemed nyájas, bátor

Napfény-sugarától

A szívünk fellángol;

Napóleon elvtársunk!

Ami csak kell nekünk

Vacsoránk, ebédünk

Tőled kapjuk, tőled tiszta szalmaágyunk:

Ki-ki nyugalomban

Alhatik az ólban,

Mindenre gondod van,

Napóleon elvtársunk!

Malacom ha volna

Pöttöm, mint a bolha,

Megszívelné máris buzgó tanításunk:

Bármily nagyra hízik,

Csak tebenned bízik,

S azt visítja sírig:

„Napóleon elvtársunk!”

Napóleon jóváhagyta ezt a verset, és felíratta a nagy pajta másik falára, átellenben a Hétparancsolattal. Fölött elhelyezték Napóleon arcképét, profilban, melyet Süvi festett meg fehér festékekkel.

Közben Napóleon Mr. Nyaffy közvetítésével bonyolult tárgyalásokba bocsátkozott Frederickkel és Pilkingtonnal. A farakást még mindig nem adta el. A kettő közül Frederick szeretné volna jobban megszerezni, de nem volt hajlandó tisztességes árat kínálni érte. Ugyanakkor újra rémhírek születtek, melyek szerint Frederick és emberei támadást szerveznek az Állatfarm ellen, és le akarják rombolni a szélmalmost, amely dühös irigységet keltett bennük. Hógolyó köztudottan még mindig a kuporlaci gazdaságban lapult. Nyár közepén az állatok rémülten hallották, amikor három tyúk előállt és bevalotta; hogy Hógolyó felbujtására összeesküvést szöttek Napóleon meggyilkolására. Rögtön kivégezték őket, és Napóleon biztonsága érdekében újabb óvintézkedéseket vezettek be. Éjszaka négy kutya őrizte az ágyát, minden sarokban egy, a Pirosszem nevű ifjú disznó pedig azt a megbízatást kapta, hogy minden ételt kóstoljon meg, mielőtt Napóleon eszik belőle, nehogy megmérgezzék.

Körülbelül ez idő tájt kiszivárgott, hogy Napóleon megállapodást kötött: a farakást Mr. Pilkingtonnak adják el, és rendszeres árucserére vonatkozó szerződést készül kötni az Állatfarm és Rókaerdő között. A Napóleon és Pilkington közti kapcsolatok, bár kizárólag Mr. Nyaffy közvetítésével bonyolódtak, most már szinte barátságosnak voltak mondhatók. Az állatok nem bíztak Pilkingtonban, hiszen ember, de messze többre becsülték, mint Fredericket, akitől félték és akit gyűlölték. Amint telt-múlt a nyár, és a szélmalom építése a befejezéshez közeledett, egyre erősödtek a rémhírek a készülő alattomos támadásról. Azt mesélték, hogy Frederick hús emberrel készül rájuk támadni, valamennyien puskával lesznek felszerelve, és már meg is vesztelte a hatóságokat meg a rendőrséget, hogy ha sikerül megszereznie az Állatfarm tulajdonjogi okmányait, nem fognak neki kellemetlen kérdéseket feltenni. Ezenkívül rémtörténetek szivárogtak ki Kuporlakból, hogy Frederick milyen kegyetlenül bánik az állataival. Halálra korbácsolt egy öreg lovat, éhezeti a teheneit, egy kutyát beledobott a kovácstűzbe, esténként pedig kakasviadalokkal szórakozik, és borotvapengét kötöz a kakasok sarkantyújára. Az állatoknak forrt a vérük a dühtől, mikor meghallották, miket művel az elvtársaikkal. Néha azt követelték, hogy hadd vonulhassanak ki testületileg Kuporlak megrohanására, hadd zavarják el az embereket, és szabadítsák fel az állatokat. Süvi azonban azt tanácsolta nekik, hogy kerüljék el az elhamarkodott cselekedeteket, és bízzanak Napóleon elvtárs stratégiájában.

Frederick iránti gyűlöletük azonban egyre hevesebb lett. Egyik vasárnap reggel Napóleon megjelent a pajtában, és kifejtette, hogy soha esze ágában sem volt a farakást Fredericknek eladni. Méltóságán alulinak tekinti, jelentette ki, hogy ilyen gazemberekkel lépjen kapcsolatba. A galambokat, akiket még mindig rendszeresen kiküldtek a Forradalom üzenetének terjesztésére, megtiltották, hogy betegyék a szárnyukat Rókaerdőre, és azt a parancsot adták nekik, hogy korábbi „Halál az emberiségre!” jelszavukat cseréljék fel a „Halál Frederickre!” jelszóra.

Nyár végére Hógolyó újabb mesterkedéseire derült fény. A búza teli volt gyommal, és kiderült, hogy Hógolyó valamelyik titkos éjszakai látogatása alkalmával gyommagot kevert a vetőmagba. Egy gúnár, aki részese volt az összeesküvésnek, bevallotta bűnét Süvinek, aztán tüstént öngyilkos lett: halálos mérget, nadragulyát nyelt. Az állatok nemsokára azt is megtudták, hogy Hógolyó sohasem kapta meg – mint ahogy eddig sokan hitték – az „Állatok Hőse” kitüntetés első fokozatát. Ez csak legenda volt, amelyet maga Hógolyó terjesztett el a Tehénistálló Csatája után. Nemhogy nem tüntették ki, de még meg is rótták az ütközetben tanúsított gyávaságáért. Némelyik állat megint csak zavarba jött, mikor ezt hallotta, de Süvinek hamarosan sikerült meggyőznie őket, hogy rosszul emlékeznek.

Ősszel, iszonyúan kimerítő erőfeszítések árán – hiszen a termést is majdnem ugyanakkor kellett begyűjteniük – elkészült a szélmalom. A gépezet még hiányzott, és Mr. Nyaffy már tárgyalta is a megvásárlásáról, de maga az épület teljesen elkészült. Minden nehézség ellenére, tapasztalatlanságuk és primitív szerszámaik, balszerencsésük és Hógolyó árulása ellenére, pontosan a kitűzött napra befejezték a munkát. Az állatok fáradtan, de büszkén újra meg újra körbejárták mesterművüket. Most még sokkal szebbnek látták, mint amilyen az első építményük volt. Azonfelül a falai kétszer olyan vastagok voltak. Ezeket most már csak dinamittal lehet lerombolni! És mikor eszükbe jutott, mennyit dolgoztak rajta, hogyan győzték le a csüggedésüket, és milyen nagy változást hozt meg majd az életükbe; ha elkezdnek fogorni a vitorlák, és működnek majd a dinamók – amikor mindez eszükbe jutott, elpárolgott a fáradtságuk, és vad diadalüvöltéssel újra meg újra körültáncolták a szélmalmost. Kutyái és kakasa kíséretében maga Napóleon is eljött a befejezett művet megtekinteni: személyesen gratulált az állatoknak munkájukhoz, és bejelentette, hogy a malmost Napóleon-malomnak fogják elnevezni.

Két nap múlva az állatokat rendkívüli gyűlésre hívták össze a pajtába. Teljesen megnémultak a meglepetéstől, amikor Napóleon bejelentette, hogy eladta a farakást Fredericknek. Holnap már jönnek is Frederick szekerei, és kezdik elszállítani a fát Kuporlakra. Miközben Napóleon látszólag Pilkingtonnal állt barátságban, valójában már régen titkos egyezséget kötött Frederickkel.

Azonnal megszakították Rókaerdővel minden kapcsolatot, és sértő üzeneteket küldözgettek Pilkingtonnak. A galambok utasítást kaptak, hogy kerüljék el Kuporlakot, és a „Halál Frederickre!” jelszót cseréljék fel a „Halál Pilkingtonra!” jelszóval. Napóleon ugyanakkor biztosította az állatokat, hogy az Állatfarm ellen készülő támadásról szóló mesék teljesen alaptalanok, és a Fredericknek az állatai iránti kegyetlenségéről szóló történetek is erősen túloztak. Ezek a rémhírek valószínűleg mind Hógolyótól és az ügynökeiktől származtak. Most már úgy látszott, hogy Hógolyó mégsem Kuporlakon bujkál, sőt soha életében nem is járt ott: Rókaerdőn él, mint mondják, káprázatos fényűzésben, és valójában évek óta Pilkington zsoldjában áll.

A disznók magukon kívül voltak Napóleon fortélyosságától. Azzal, hogy látszólag Pilkingtonnal barátkozott, rákényszerítette Fredericket, hogy tizenkét fonttal felemelje a vételárat. De Napóleon felülmúlhatatlan lángeszét bizonyítja az a tény, jelentette ki Süvi, hogy senkiben sem bízik meg, még Frederickben sem. Frederick a fáért valamiféle csekknek nevezett micsodával akart fizetni, ami a jelek szerint holmi papírdarab, írásos ígéret, hogy majd kifizetik, de Napóleon túljárt az eszén. Megkövetelte, hogy valódi ötfontos bankjegyekben fizessen, még mielőtt a fát elszállítaná. Frederick már fizetett, és az összeg éppen elég ahhoz, hogy megvegyék rajta a gépeket a szélmalomhoz.

Közben a fát gyorsan kezdték elfuvarozni. Mikor már mindet elvitték, újabb rendkívüli gyűlést tartottak a pajtában; hogy az állatok megtekinthessék Frederick bankjegyeit. Napóleon mindkét kitüntetését feltette, és üdvözült mosollyal feküdt az emelvényen egy szalmaalmon, mellette állt a pénz csinos halomba rakva, a tanyaház konyhájából származó porcelántálon. Az állatok libasorban lassan elvonultak előtte, és ki-ki kedvére megbámulhatta. Bandi előrenyújtotta az orrát, és megszagolta a bankókat, a vékony fehér papírlapok pedig lobogva megzizek a leheletére.

Három nap múlva iszonyatos riadalom tört ki. Mr. Nyaffy holtsápadt arccal, sietve fölkarikázott az ösvényen kerékpárján, az udvaron leugrott róla, és egyenesen berohant a tanyaházba. A következő pillanatban fuldokló dühkiáltások törtek ki Napóleon lakosztályából. A történet híre futótűzként terjedt a gazdaságban. A bankjegyek hamisak. Frederick ingyen jutott a fához!

Napóleon azonnal összehívta az állatokat, és rettenetes hangon kihirdette Frederick halálos ítéletét. Ha elfogják, jelentette ki, elevenen fogják megfőzni. Ugyanakkor figyelmeztette az állatokat, hogy ez után a gaz árulás után fel kell készülniük a legrosszabbra. Frederick és emberei bármelyik pillanatban megindíthatják rég várt támadásukat. A tanyához vezető összes útra őrszemeket állítottak, továbbá átküldtek négy galambot Rókaerdőbe egy engesztelő üzenettel, melytől azt remélték, hogy visszaállíthatja a jó viszonyt Pilkingtonnal.

Másnap reggel megindult a támadás. Az állatok éppen reggeliztek, amikor az őrszemek rohanást meghozták a hírt: Frederick és hívei már átlépték az ötreteszes kaput. Az állatok bátran szembeszálltak velük, de ezúttal nem arattak olyan könnyű győzelmet, mint a Tehénistálló Csatájában. Tizenöt ember támadott, vagy fél tucat puskával, és azonnal tüzet nyitottak, mihelyt ötvenméternyire értek. Az állatok nem tudtak helytállni a borzasztó durrogással és záporozó csipős söréttel szemben, és Napóleon meg Bandi hiába próbálták erejüket megfeszítve újra csatarendbe állítani őket – hamarosan meghátráltak. Néhányan már meg is sebesültek közülük. A tanyaépületekben kerestek menedéket, aztán óvatosan kikukucskáltak a repedéseken és a deszkából kihullott csomók lyukain. Az egész nagy legelő, beleértve a szélmalmost is, az ellenség kezére került. Ebben a pillanatban még Napóleon is tanácstalannak látszott. Szótlanul járkált fel és alá, farka megmerevedve rángatózott. Sívár pillantások szálltak Rókaerdő irányába. Ha Pilkington és emberei segítenének rajtuk, még megnyerhetnék a csatát. Ebben a pillanatban azonban megérkezett az előző nap kiküldött négy galamb, és egyikük egy cédulát hozott Pilkingtontól, rajta néhány ceruzával írt szóval: „Úgy kell nektek!”

Közben Frederick és emberei megálltak a szélmalomnál. Ahogy az állatok figyelték őket, kétségbeesett moraj tört ki köztük. Két ember vésőt és

kalapácsot szedett elő. Le akarják döntení a szélmalmot!

– Ez lehetetlenség! – kiáltotta Napóleon. – Ahhoz túlságosan vastagra építettük a falat. Egy hét alatt sem tudnák ledönteni. Bátorság, elvtársak! Benjámin azonban feszülten figyelte az emberek mozdulatait. A két ember a vésővel meg a kalapáccsal lyukat fúrt a szélmalom alapjai mellé. Benjámin lassan, szinte mulatva bólintott.

– Gondoltam – mondta. – Nem látjátok, mit csinálnak? Mindjárt puskaport fognak tömni a lyukba.

Az állatok rémülten várakoztak. Most már lehetetlen volt kimerészkedni az épületek oltalmából. Néhány perc múlva látták, hogy az emberek szétszaladnak. Aztán fűlsiketítő robbanást hallottak. A galambok a levegőbe röppentek, az állatok pedig Napóleon kivételével mind hasra vetették magukat, és eltakarták az arcukat, amikor feltápáskodtak, a szélmalom helyén óriási fekete füstfelhő gomolygott. Aztán a szél lassan elhajtotta a felhőt. A malom nem létezett többé!

Ettől a látványtól visszatért az állatok bátorsága. Az a félelem és kétségbeesés, amelyet még egy pillanattal előbb éreztek, dühvé vált e miatt a hitvány, aljas tett miatt. Heves bosszúkiáltás tört fel belőlük, és további parancsra sem várva, egyetlen tömegként kirohantak, egyenesen nekirontottak az ellenségnek. Már nem törődtek a komisz sörétekkel, amelyek úgy söpörtek rajtuk végig, mint a jégeső. Vad, kegyetlen csata volt. Az emberek újra meg újra tüzeltek, aztán amikor az állatok megközelítették őket, nekik estek a botjukkal meg a súlyos csizmájukkal. Egy tehenet, három birkát és két libát öltek meg, és szinte minden állat megsebesült. A hadműveleteket a háttérből irányító Napóleonnak is elvitte a farka végét egy puskaagolyó. De az emberek sem úszták meg sértetlenül. Háromnak Bandi patái törték be a fejét; egyiküket hasba döfte egy tehén, egy másiknak Zsuzsi és Kolomp majdnem letépték a nadrágját. Amikor pedig Napóleon testőrségének kilenc kutyája, akik azt a parancsot kapták tőle, hogy a sövény fedezékében induljanak átkaroló hadműveletre, vad ugatással oldalba támadta az embereket, páni félelemben estek. Látták, hogy a bekerítés veszélye fenyegeti őket. Frederick odakiáltotta emberéinek, hogy fussanak, amíg jó dolguk van, és a következő pillanatban a gyáva ellenség már meg is futamodott, és mentette az életét. Az állatok egészen a rét aljáig kergették őket, s miközben amazok igyekeztek átbújni a tuskés sövényen, néhányszor még jól beléjük rúgtak.

Győztek tehát, de kimerültek voltak és véreztek. Lassan elkezdtek visszasántikálni a tanya felé. Némelyiküket könnyekre fakasztotta a fűben elterült halott elvtársaik látványa. Egy pillanatra csendben, szomorúan megálltak azon a helyen, ahol a szélmalom állott. Igen, odalett; munkájuknak szinte minden nyoma eltűnt! Jórészt még az alapjai is elpusztultak. És most még a szertehullott köveket sem használhatják fel az újjáépítéshez, mint előzőleg. Ezúttal a kövek is eltűntek. A robbanás ereje több száz méternyire röpítette őket. Mintha a szélmalom soha nem is létezett volna.

Már közeledtek a tanyához, amikor szókdécselve elébük jött Süvi, aki érthetetlen módon sehol sem volt az ütközet alatt. Csóválta a farkát, és sugárzott az elégedettségtől. A tanyaépületek felől pedig az állatok ünnepélyes puskadurrogást hallottak.

– Minek lövöldöztök azzal a puskával? – kérdezte Bandi.

– Hogy megünnepeljük a győzelmet! – kiáltotta Süvi.

– Miféle győzelmet? – kérdezte Bandi. Vértett a térde, elvesztette az egyik patkóját, a patája felhasadt, és tucatnyi sörét fúródott a hátsó lábába.

– Miféle győzelmet, elvtárs? Hát nem üztük ki az ellenséget a földünkről – az Állatfarm földjéről?

– De lerombolták a szélmalmot! Két évig dolgoztunk rajta!

– Mit számít az? Majd építünk másikat. Hat szélmalmot is építünk, ha kedvünk szottyán rá. Nem értékeled, elvtárs, azt a hatalmas dolgot, amit végbevittünk. Az ellenség elfoglalta a földet, amelyen állunk. Most pedig, hála Napóleon elvtárs vezetésének, az utolsó röggig visszahódítottuk.

– Akkor csak azt hódítottuk vissza, ami a miénk volt – mondta Bandi.

– Ez a mi nagy győzelmünk – mondta Süvi.

Besántikáltak az udvarba. Bandi lábában a bőr alatt kínosan sajogtak a sörétek. Maga előtt látta a nehéz munkát, a szélmalom újjáépítését az alapoktól kezdve; s képzeletében már meg is acélozta magát a feladatra. De életében először eszébe jutott, hogy már tizenegy éves, és hatalmas izmai talán már nem egészen olyanok, mint régen.

De mikor az állatok meglátták a lobogó zöld zászlót, meghallották a további puska lövéseket – összesen hétszer sütötték el a puska – , és meghallgatták Napóleon szónoklatát, amelyben gratulált hősi helyállásukhoz, végül mégis úgy érezték, hogy valóban nagy győzelmet arattak.

Az ütközetben lemészárolt állatoknak ünnepélyes temetést rendeztek. Bandi és Rózsi húzták a gyászokocsiként szolgáló szekeret, a menet élén pedig maga Napóleon haladt. Az ünnepségeknek két teljes napot szenteltek. Éneklés, szónoklatok, további díszlovások követték egymást, és rendkívüli ajándékként minden állatnak kiosztottak egy almát; míg a madarak két marék búzát, a kutyák pedig három kétszersültet kaptak. Bejelentették, hogy az ütközetet a Szélmalom Csatájának fogják nevezni, Napóleon pedig új kitüntetést alapított, a Zöld Lobogó rendet, és tüstént meg is adományozta vele önmagát. Az általános örvendezés közben a bankjegyek szerencsétlen ügye feledésbe merült.

Néhány nap múlva a disznók egy láda whiskeyre bukkantak a tanya pincéjében. Amikor beköltöztek a házba, nem vették észre. Aznap éjjel a hangos énekszót hallatszott ki a tanyaházból, amelyben mindenki nagy meglepetésére néha az „Angolhon állatai”-nak dallamfoszlányai is belekeveredtek. Fél tíz körül tisztán látták, amint Napóleon előbukkant a hátsó ajtón, fején Mr. Jones ócska keménykalapjával, sebesen körbevágatott az udvaron, aztán ismét eltűnt odabenn. Reggel azonban mély csend ült a tanyaházon. A jelek szerint a disznók meg se moccantak. Már majdnem kilenc óra volt, amikor előkerült Süvi. Lassan és lehangoltan, tompa tekintettel járt, a farka petyhüdtlen lógott, és egész megjelenéséből kitűnt, hogy beteg. Összehívta az állatokat, és bejelentette, hogy szörnyű hírt kell közölnie. Napóleon elvtárs haldoklik!

Erre kitört az általános jajveszékélés. A tanyaház ajtója elé szalmát terítettek, s az állatok lábujjhegyen tipegtek. Könnyes szemmel kérdezték egymást, mit fognak csinálni, ha elveszítik Vezérüket. Szertefutott a hír, hogy Hógolyónak mégis sikerült mérget kevernie Napóleon ételébe. Tizenegy órakor Süvi ismét kijött, és újabb bejelentést tett. Napóleon elvtárs, utolsó földi cselekedeteként, ünnepélyes rendeletet adott ki: az alkoholfogyasztást halálbüntetéssel kell sújtani.

Estefelé azonban Napóleon mintha valamivel jobban lett volna, és másnap reggel Süvi már azt közölte, hogy a gyógyulás útján van. Aznap este Napóleon már visszatért munkájához, és másnap megtudták, hogy utasítást adott Mr. Nyaffynak, szerezzen be Willingdonban néhány könyvet a sör- és pálinkafőzésről. Egy hét múlva Napóleon parancsot adott a gyümölcsös mögötti kis elkerített rét felszántására, melyet eredetileg a munkából kiöregedett állatok legelőjéül szántak. Közölték, hogy a legelő kimerült, és újra be kell vetni; de nemsokára az is köztudottá vált, hogy Napóleon sörárpával szándékozik bevetni.

Nagyjából ugyanebben az időben különös esemény történt, amelyre szinte senki sem volt képes magyarázatot találni. Egyik éjszaka, éjjel körül, hatalmas csattanás hallatszott az udvarról, és az állatok kirohantak istállóikból. Holdfényes éjszaka volt. A nagy pajta hátsó falánál, ahová a Hétparancsolat volt felírva, egy kettőtört létra hevert. Süvi kissé kábultan terült el mellette, a keze ügyében pedig ott feküdt egy lámpa, egy ecset meg egy felfordult fehér festékes fazék. A kutyák azonnal kordont vontak Süvi köré, és mihelyt lábra tudott állni, tüstént visszakisérték a tanyaházba. Az állatok közül senki sem tudta elképzelni, mit jelenthet ez, kivéve az öreg Benjámit; aki mindentudó arckifejezéssel bólogatott, mintha értené a dolgot, de nem volt hajlandó nyilatkozni.

De néhány nap múlva Malvin, aki csak úgy újra elolvasta magának a Hétparancsolatot, észrevette, hogy megint van köztük egy, amelyre az állatok rosszul emlékeznek. Azt hitték, az Ötödik Parancsolat így szól, hogy: „Állat nem iszik alkoholt”, de egy szóról elfelejtkeztek. A Parancsolat ugyanis valójában így szól: „Állat nem iszik alkoholt mértéktelenül.”

9. FEJEZET

Bandi patája nagyon lassan gyógyult. Mihelyt a győzelmi ünnepségek befejeződtek, az állatok mindjárt másnap nekiláttak a szélmalom újjáépítésének. Bandi egy napig sem volt hajlandó kimaradni a munkából, és becsületbeli kérdésnek tekintette, hogy ne lássák, fájdalmai vannak. Esténként titokban bevallotta Rózsinak, hogy a beteg patája erősen kinozza. Rózsi előzőleg megrágott gyógyfűvekkel borogatta a patát, és Benjáminnal együtt kérte Bandit, hogy ne dolgozzék olyan keményen. Egy ló tüdeje sem tart örökké, figyelmeztette. De Bandi nem hallgatott

rájuk. Neki, mondotta, már csak egyetlen vágya maradt, szeretné a szélmalmost működni látni, mielőtt eléri a nyugdíjkorhatárt. Kezdetben, amikor az Állatfarm törvényeit megfogalmazták, a nyugdíjkorhatárt a lovak és disznók számára tizenkét, a tehének számára tizennégy, a kutyák számára kilenc, a birkák számára hat-, a tyúkok és libák számára ötvenes korban határozták meg. Tekintélyes öregségi nyugdíjakat is megállapítottak. Egyelőre még egyetlen állat sem vonult ténylegesen nyugdíjba, újabbban mégis egyre többet beszéltek a témáról. Most, amikor a gyümölcsös mögötti kis bekerített rétet igénybe vették az árpának, az a hír járta, hogy a nagy legelő egyik sarkát fogják elkeríteni a nyugdíjas állatok legelőjéül. Azt beszéltek, hogy a lovak nyugdíja napi két kiló gabona lesz, télen pedig nyolc kiló széna meg egy répa; a hivatalos ünnepnapokon esetleg egy almával. Bandinak jövő nyár végén volt esedékes tizenkettedik születésnapja.

Eközben nehéz volt az élet. A tél ugyanolyan hideg volt, mint az előző évben, az élelem még kevesebb. Megint csökkentették az összes fejadagot; a disznókét meg a kutyákét kivéve. Süvi megmagyarázta, hogy az egyenlőség túlságosan merev alkalmazása az élelmiszer-adagolásban ellentétben állna az Állatizmus elveivel. Egyébként nem okozott számára semmiféle nehézséget, hogy bebizonyítsa a többi állatnak, valójában nem lett kevesebb az élelmük, bármi legyen is a látszat. Időnként ugyan kétségtelenül szükségessé válik a fejadagok kiigazítása (Süvi mindig csak „kiigazításról” beszélt; sohasem „csökkentésről”), de a jonesi időkkel összehasonlítva óriási a javulás. Éles hangon, sebesen felolvasta nekik a számokat, és részletesen bebizonyította, hogy több zabjuk, több szénájuk, több répájuk van, mint Jones idejében volt, rövidebb a munkaidejük, az ivóvízük jó minőségű, hosszabb életűek lettek, és a kicsinyeik nagyobb százaléka marad életben, istállójukban több a szalma, és kevesebbet szenvednek a bolháktól. Az állatok minden szavát elhitték. Az igazat megvallva, Jones és mindaz, amit Jones jelentett, már majdnem teljesen elfakult az emlékezetükben. Tudták, hogy a mostani életük kemény és sivár, gyakran éhesek és gyakran fáznak, és amikor nem alszanak, akkor rendszerint dolgoznak. De nem kétséges, hogy a régi időkben még rosszabb volt. Szívesen hittek ebben. Különben is, akkor rabszolgák voltak, most pedig szabadok, és ez óriási különbség, amint Süvi sohasem mulasztotta el hangsúlyozni.

Most sokkal több szájat kellett etetniük. A négy koca ősszel körülbelül egy időben ellett meg, harmincegy kis malacot hozott a világra. A malacok mind tarkák voltak, s mivel Napóleon volt az egyetlen kandisznó a gazdaságban, könnyű volt kitalálni származásukat. Kihirdették, hogy később, amikor megveszik hozzá a téglát és az épületfát, tantermet építenek a tanya kertjében. A fiatal disznókat addig egyelőre maga Napóleon oktatja a tanya konyhájában. A süldők a kertben tornásztak és sportoltak, és megtöltötték nekik, hogy a többi fiatal állattal játsszanak. Körülbelül ez idő tájt hozták be azt a közlekedési szabályt is, hogy ha egy disznó és valamilyen más állat találkozik az ösvényen, a másik állatnak félre kell állnia; meg azt az előjogot is, hogy minden disznó, rangjára való tekintet nélkül zöld szalagot viselhet vasárnap a farkán.

A gazdaság elég sikeres évet zárt, de még mindig pénzsűkülésben voltak. Téglát, homokot és meszet kellett vásárolni a tanteremhez, és megint takarékoskodni kellett a szélmalom berendezésére. Lámpaolajat és gyertyát kellett venni a házba, cukrot Napóleon asztalára (a többi disznót eltöltötte a cukortól, azzal az indoklással, hogy hizlal), és be kellett szerezni a szokásos tartalékokat is: szerszámokat, szögeket, spárgát, szenet, drótot, kutyakétszerszültet. Eladtak hát egy kazal szénát, eladták a burgonyatermés egy részét, a szerződött tojás mennyiségét pedig heti hatszázra emelték, úgyhogy ebben az évben a tyúkok alig költöttek annyi csibét, hogy a létszámuk ne csökkenjen. A decemberben csökkentett fejadagokat februárban ismét csökkentették, és olajtakarékosságból az istállóban nem gyűjtöttek lámpást. De a disznók láthatólag kényelmesen éltek, és ha valamit változtak, legfeljebb gyarapodott a súlyuk. Február végén egyik délután olyan meleg, dús, étvágygerjesztő illat szállt végig az udvaron a kis sörfőzőház felől, amelyet az állatok még sohasem éreztek. Ez a kis sörház a konyha mögött állt, és Jones idejében nem használták. Valaki azt mondta; hogy ez a szag fővő árpa szaga. Az állatok éhesen beleszimatoltak a levegőbe, és találgatni kezdtek, vajon az ő vacsorájukhoz készül-e meleg kása. De szó sem volt kásáról, a következő vasárnap pedig kihirdették; hogy az árpát ezentúl fenntartják a disznóknak. A gyümölcsös mögötti kis rétet már be is vetették árpával. Aztán nemsokára kiszivárgott a hír, hogy minden disznó napi egy korsó sört kap, maga Napóleon pedig két litert, amit mindig a finom porcelán étkészlet levelestáljában szolgálnak fel neki.

De ha nélkülözniük kellett is, a nélkülözéseket némileg ellensúlyozta az a tény, hogy az élet most méltóságtelesebb volt; mint azelőtt. Többet énekeltek, több szónoklatot hallottak, több fölvonulást tartottak. Napóleon elrendelte, hogy hetenként egyszer úgynevezett spontán demonstrációt kell rendezni, abból a célból, hogy megünnepeljék az Állatfarm harcait és győzelmeit. Az állatok a kitűzött időben abbahagyták munkájukat, és katonás rendben körülmásírozták a gazdaságot. Az élen a disznók haladtak, utánuk jöttek a lovak, aztán a tehének, a birkák, és végül a baromfi. A kutyák kétoldalt kísérték a menetet, legeslegeslegelő pedig Napóleon fekete kakasa parádézott. Bandi és Rózsi mindig kettesben hordozták a zöld zászlót, amelyen a pata és a szarv mellett ez a felirat volt látható: „Éljen Napóleon elvtárs!” Utána Napóleon tiszteletére írt verseket olvastak föl, Süvi pedig beszédet tartott, amelyben részletesen beszámolt az élelmiszer-termelés növekedéséről, és időnként a puskát is elsütötték. A spontán demonstrációk leglelkesebb hívei a birkák voltak, és ha valaki felpanaszolta (mint ahogy némelyik állat néha megtette, ha a disznók és a kutyák nem voltak a közelben), hogy csak az időt pazarolják, és egy csomót kell álldogálni miattuk a hidegben, a birkák biztosan elnémították őket félelmetes „Négy láb jó, két láb rossz!” bégetésükkel. De az állatok nagyjában-egészében élvezték ezeket a tüntetéseket. Vigasztalónak találták őket, hiszen mindennek ellenére mégiscsak arra emlékeztettek, hogy végül is csakugyan a maguk urai, és a munka, amit végeznek, a tulajdon javukat szolgálja. Így aztán a dalok, a felvonulások, Süvi számadatai, a puska durrogása, a kakas kukorékolása és a zászló lengetése legalább egy időre elfelejtették velük, hogy üres a hasuk.

Áprilisban az Állatfarmon kikiáltották a köztársaságot, és Elnököt kellett választani. Egyetlen jelölt volt, Napóleon; meg is választották egyhangúlag. Még aznap nyilvánosságra hozták, hogy újabb dokumentumok kerültek napvilágra, amelyek további részleteket lepleznek le Hógolyó és Jones cinkos összejátszásáról. Mint kiderült, Hógolyó nem pusztán taktikai eszközökkel próbálta elveszíteni a Tehénistálló Csatáját, mint az állatok addig képzelték, hanem nyíltan Jones oldalán harcolt. Igazából ő volt az emberi erők vezére, és ajkán az: „Éljen az emberiség!” jelszóval rohant a csatába. A Hógolyó hátán lévő sebek, melyeket néhány állat látott, legalábbis úgy emlékeztek rá, Napóleon fogaitól származtak.

A nyár kellős közepén, néhány évi távollét után, váratlanul újra megjelent Mózes, a holló. Semmit nem változott, még most sem dolgozott, és ugyanúgy a Kandiscukor Hegységről beszélt, mint annak idején. Felkuperodott egy fatönkre, lebegtette fekete szárnyait, és óraszám beszélt bárkinek, aki hajlandó volt meghallgatni. – Odafönn, elvtársak – mondogatta ünnepélyesen, hatalmas csőrével az égre mutatva –, odafönn, pontosan annak a fekete felhőnek a másik oldalán, amit ott láttok, ott van a Kandiscukor Hegység, az a boldog ország, ahol mi, szegény állatok, örök pihenőre térünk fárasztó munkánkából! Sőt azt állította, hogy egyszer, amikor nagyon magasan repült, járt is ott: látta az örökzöld lóheremezőket, meg a sövényen nővő lenmagpogácsát és kockacukrot. Sok állat hitt is neki. Úgy okoskodtak, ha az életük most csupa éhség és munka, nem jogos és igazságos-e, hogy valahol másutt létezzen egy jobb világ? A disznók Mózesrel szembeni magatartását nehéz volt átlátni. Mindnyájan megvetően kijelentették, hogy Mózesnek a Kandiscukor Hegységről szóló történetei hazugságok, mégis megengedték neki, hogy a gazdaságban maradjon, és ne dolgozzon, sőt naponta másfél deci sört is kiutaltak számára.

Bandi, miután meggyógyult a patája, keményebben dolgozott, mint valaha. Ebben az évben egyébként az állatok mind úgy dolgoztak, mint a rabszolgák. A szükséges szokásos gazdasági munkáktól és a szélmalom újjáépítésétől eltekintve, ott volt a süldők tanterme is, melyhez márciusban fogtak hozzá. A sovány koszton végigdolgozott hosszú órákat néha nehéz volt elviselni, Bandi azonban soha nem csüggött. Semmit sem mondott vagy tett, ami elárulta volna, hogy az ereje már nem a régi. Csak külsőleg változott meg egy kissé: a szőre már nem fénylett úgy, mint azelőtt, és mintha hatalmas fara is megfonyadt volna. A többiek azt mondogatták: – Bandi majd összeszedi magát, ha kihajt a tavasi fű –, de eljött a tavasz, és Bandi semmit sem hízott. Néha, amikor a bánya tetejéhez vezető lejtőn nekifeszítette izmait egy-egy súlyos kőnek, mintha már semmi más nem tartotta volna talpon, csak az akaratereje. Ilyenkor ajkai mintha ezt a mondatot formálták volna: „Majd még keményebben dolgozom!”; de hang nem jött ki rajtuk. Rózsi és Benjámin megint figyelmeztették, hogy vigyázzon az egészségére, de Bandi ügyet sem vetett rájuk. Közeledett a tizenkettedik születésnapja, és nem törődött semmivel, csak azzal, hogy jó nagy rakás kő gyűljön össze, mire nyugdíjba vonul.

Nyár elején egyik este hirtelen híre kelt a gazdaságban, hogy Bandival történt valami. Egyedül ment ki, egy szállítmány követ akart elvonszolni a szélmalomhoz. És a szóbeszéd igaznak bizonyult. Néhány perc múlva két galamb szállt be a hírrel: – Bandi elesett! Fekszik az oldalán, és nem tud felkelni!

Az Állatfarm fele népessége felrohant a dombra, ahol a szélmalom állott. Bandi a kocsi rúdjai között feküdt, elnyújtotta nyakát, és még a fejét sem tudta fölemelni. Szájából vékony vércsik folydogált. Rózsi térdre ereszkedett mellette.

– Bandi! – kiáltotta. – Mi van veled?

– A tudóm – felelte Bandi gyenge hangon. Nem baj. Azt hiszem, most már nélkülem is be tudjátok fejezni a szélmalmot. Jó sok követ összegyűjtöttünk. Már úgyis csak egy hónapom lett volna hátra. Az igazat megvallva, nagyon vártam már a nyugdíjat. Benjámín is elég öreg, talán neki is megengedik majd, hogy velem együtt nyugalomba vonuljon, és akkor együtt lehetünk.

– Tüstént segítséget kell kerítenünk – mondta Rózsi. – Szaladjon már el valaki Süvihez, és mondja el neki, mi történt.

A többi állat tüstént elrohant a tanyaház felé, hogy megvigyék a hírt Süvinek. Csak Rózsi maradt Bandi mellett, meg Benjámín, aki lefeküdt mellé, és szóltanul hessegette róla hosszú farkával a legyeket. Süvi jó negyedóra múlva jelent meg, teli együttérzéssel. Napóleon elvtárs mélységes aggodalommal értesült a tanya egyik leghűségesebb munkásának balesetéről, mondta, és már intézkedett is, hogy Bandit bevigyék a willingdoni kórházba kezelésre. Az állatok ettől kissé nyugtalanodni kezdtek. Mollie és Hógolyó kivételével egyikük sem hagyta el soha a gazdaságot, arra pedig gondolni se szerettek, hogy beteg elvtársuk emberi lények kezére kerülhet. Süvi azonban könnyen meggyőzte őket, hogy a willingdoni állatorvos sokkal jobban tudja majd kezelni Bandi betegségét, mint ahogy a tanyán el lehetne látni. Jó félóra múlva, mikor Bandi valamivel jobban lett, nagy nehezen lábra állították, aztán segítettek neki visszasántikálni az istállóba, ahol Rózsi és Benjámín már pompás szalmaalmot készítettek neki.

Bandi ezután két napig az istállójában maradt. A disznók küldtek neki egy nagy üveg rózsaszín orvosságot, amelyet a fürdőszobai orvosságoszekrényben találtak, ezt Rózsi kétszer napjában, étkezés után beadta Bandinak. Estéknként Rózsi lefeküdt az istállóban Bandi mellé, és beszélgetett vele, miközben Benjámín elhessegette róla a legyeket. Bandi kijelentette, hogy nem sajnálja a történeteket. Ha meggyógyul, még három évig is élélhet, és már előre élvezzi azokat a napokat, amelyeket majd a nagy legelő sarkában fog eltölteni. Életében először lesz rá ideje, hogy tanuljon és művelődjön. Mint mondta, élete hátralévő részét arra fogja szentelni, hogy megtanulja az ábécé még hátralévő huszonnégy betűjét.

Benjámín és Rózsi azonban csak munkaidő után lehetek Bandival, a zárt teherkocsi pedig napközben jött érte, és szállította el. Az állatok mind a répát gyomlálták egy disznó felügyelete alatt, mikor megdöbbenen látták, hogy a tanyaépületek irányából Benjámín üget feljűk, és torkaszakadtából ordít. Most látták Benjámint életében először izgatottnak – sőt, ez volt az első eset, amikor ügetni látták. – Gyorsan, gyorsan! – üvöltötte. – Gyertek azonnal! Elviszik Bandit! – Az állatok nem vártak a disznó engedélyére, abbahagyták a munkát, és a tanyaépületek felé rohantak. Az udvaron csakugyan ott állt egy nagy, zárt teherkocsi, előtte két ló befogva, az oldalán felirat, a bakján egy alattomos tekintetű, alacsony, keménykalapot viselő férfi ült. Bandi istállója pedig üres volt.

Az állatok a kocsi köré csődültek. – Viszontlátásra, Bandi! – kiáltották kórusban: – Viszontlátásra!

– Bolondok! Bolondok! – üvöltötte Benjámín, körültáncolva őket, és a földet kapálta apró patáival. – Bolondok! Nem látjátok, mi van a kocsi oldalára írva?

Az állatok erre elhallgattak, és nagy csönd támadt. Malvin betűzni kezdte a feliratot, de Benjámín félrelökte, és a halálos csendben felolvasta:

– „Alfred Simmonds, lómészáros és enyvfőző, Willingdon. Bőr- és csontlisztkereskedés. Kutyaeledel.” Nem értitek, hogy ez mit jelent? Bandit a sintérhez viszik!

Az állatokból rémült kiáltás tört fel. Ebben a pillanatban a bakon ülő ember ostorával lovai közé csapott, és a kocsi kigördült az udvarból. Az állatok torkuk szakadtából üvöltve mind a nyomába szegődtek. Rózsi igyekezett elébe kerülni, de a kocsi egyre gyorsabban robogott. Rózsi megpróbálta vágatára fogni vastag lábait, és le is hagyta a kocsit. – Bandi! – kiáltotta. – Bandi! Bandi! Bandi! – És ebben a pillanatban, mintha csak meghallotta volna a kinti zenebonát, a kocsi farában lévő kis ablakban megjelent Bandi arca, orrán a fehér csikkal.

– Bandi! – üvöltötte Rózsi rettenetes hangon. – Bandi! Ugorj ki! Ugorj ki gyorsan! A halálba visznek!

Az állatok mind kiáltozni kezdtek: – Ugorj ki, Bandi, ugorj ki! – De a kocsi már sebesen robogott, és faképnél hagyta őket. Nem lehetett tudni; megértette-e Bandi, mit mondott neki Rózsi. De az arca eltűnt az ablakból, a kocsi belsejéből pedig félelmetes patadobogást lehetett hallani. Megpróbált kitörni. Volt idő, mikor Bandi néhány rúgással gyűjtőssá aprította volna ezt a kocsit. De ő, jaj! elhagyta az ereje, néhány pillanat múlva patáinak elhalkult a dobogása, aztán teljesen elhalt. Az állatok kétségbeesésükben a kocsit húzó két lóhoz fordultak. – Elvtársak! Elvtársak! – kiáltoztak utánuk. – Ne vigyétek halálba a saját testvéreket! – De ezek az ostoba barmok képtelenek voltak felfogni, hogy mi történik, csak hátracsapták fülüket, és egyre gyorsabban ügetek. Bandi arca nem jelent meg többé az ablakban. Valakinek, sajnos túlságosan későn, eszébe jutott, előre kellene szaladni és bezárni az ötreteszes kaput, de addigra a kocsi már áthaladt rajta, és sebesen eltűnt az úton. Bandit soha többé nem látták.

Három nap múlva bejelentették, hogy Bandi meghalt a willingdoni kórházban, ahol pedig mindenféle kezelést megkapott, amit csak ló kaphat. Süvi jelentette be a hírt a többieknek. Azt mondta, ott volt Bandi mellett élete utolsó óráiban.

– Ilyen megható látványban még soha életemben nem volt részem – mondta Süvi, és felemelt csülkével kitörölt egy könnycseppet a szeméből. – Az utolsó pillanatig ott voltam az ágya mellett. A végén, amikor már alig tudott beszélni, a fülembé súgta, csak azt sajnálja, hogy el kell mennie, mielőtt a szélmalmot befejeztük volna. „Előre, elvtársak – suttogeta. – Előre a Forradalom nevében! Éljen az Állatfarm! Éljen Napóleon elvtárs! Napóleonnak mindig igaza van!” Ezek voltak az utolsó szavai, elvtársak.

Ekkor Süvi magatartása hirtelen megváltozott. Egy pillanatra elnémult, aztán gyanakvó pillantásokat vetett mindenfelé, mielőtt folytatta volna mondókáját.

– Tudomásunkra jutott – jelentette ki –, hogy ostoba és rosszindulatú híresztelések terjedtek el akkoriban, amikor Bandit elszállították. Egyes állatok észrevették, hogy a kocsin, amely Bandit elszállította; az a felirat állt, hogy „lómészáros”, és ebből rögtön arra az elhamarkodott következtetésre jutottak, hogy Bandit a sintérhez vitték. El se tudom hinni – mondta Süvi –, hogy állat ilyen ostoba lehet. Ennél igazán jobban ismerjük szeretett Vezérünket, Napóleon elvtársat – kiáltotta, miközben a farkát csóválta, és ide-oda ugrándozott. – Hiszen a dolognak valójában nagyon egyszerű a magyarázata: a kocsi előzőleg a sintéré volt, de aztán megvette tőle az állatorvos, csak még nem festette rá a nevét. Ez okozta a félreértést...

Az állatok mérhetetlenül megkönnyebbülték, amikor mindet megtudták. És amikor Süvi a továbbiakban szemléletesen ecsetelte Bandi haldoklását, a csodálatos gondoskodást, amelyben része volt, a méregdrága orvosságokat, amelyeket Napóleon szemrebbenés nélkül kifizetett, utolsó kétségeik is szertefoszlottak, és elvtársuk halála miatti szomorúságukat némileg enyhítette az a gondolat, hogy legalább boldogan halt meg. A rákövetkező vasárnapon maga Napóleon is megjelent a többiek előtt, és rövid beszédben elbúcsúztatta Bandit. Habár megboldogult elvtársuk földi maradványait többé nem lehet visszahozni a tanyára, hogy itt hantolják el őket, utasítást adott rá, hogy a tanyaház kertjében készítsenek egy nagy babérmagot, és küldjék el Bandi sírjára. Amikor néhány nap múlva a disznók bankettet rendeztek Bandi emlékezetére, Napóleon Bandi két kedvenc kifejezését idézve fejezte be a beszédét: – „Majd még keményebben dolgozom!” és „Napóleonnak mindig igaza van!”, mondogatta Bandi. Ezek olyan alapigazságok, mondta Bandi, melyeket minden állatnak magáévá kell tennie.

A bankettre kitézőt napon begördült az udvarra Willingdonból a fűszeres kocsija, és egy jókora faládát cipeltek be róla a tanyaházba. Éjszaka harsány nótázást lehetett hallani, aztán heves veszekedésre került sor, aminek úgy tizenegy óra körül írtózatos üvegcsörömpölés vetett véget. Másnap délig senki sem kelt fel a tanyaházban, és az a hír járta, hogy a disznók valahol pénzt szereztek, és megint vettek maguknak egy láda whiskyt.

10. FEJEZET

Teltek-múltak az évek. Egymást követték az évszakok, és az állatok kurta élete sorra véget ért. Eljött az az idő, amikor már senki sem emlékezett a régi, Forradalom előtti időkre, kivéve Rózsit, Benjámint, Mózest, a hollót és néhány disznót.

Malvín meghalt, ahogy Kolomp, Zsuzsi és Fogdmeg is elpatkolt. Aztán meghalt Jones is a megye másik végében, egy alkoholisták számára létesített otthonban. Hógolyóra már senki sem emlékezett. Bandit is elfelejtették, kivéve azt a néhány állatot, akik még ismerték. Rózsi mostanára testes, öreg kanca lett, elmeredtek az izületei, és egyre csipásabb lett a szeme. Már két évvel túl volt a nyugdíjkorhatáron, csakhogy mindeddig még egyetlen állat sem vonulhatott nyugdíjba. Arról már réges-rég nem esett szó, hogy a legelő egyik sarkát elkerítik a nyugdíjas állatok számára. Napóleon meglelt korú, másfél mázsás kandisznó lett. Süvi úgy meghízott; hogy alig tudott kipislogni a hájas pofájából. Csak az öreg Benjámín nem változott; épp hogy egy kicsit megöszült az orra körül a szőr, és Bandi halála óta még mogorvább és hallgatagabb lett.

Sokkal több állat élt mostanában a gazdaságban, bár a népesség nem növekedett akkorára, mint az előző években várták. Sok később született állat számára a Forradalom már csak valamiféle szájról szájra szálló, homályos hagyomány volt, és vásároltak is néhány állatot, akik hírét sem hallották, hogy ilyesmi történt az érkezésük előtt. A gazdaságnak most már Rózsin kívül még három lova volt. Erős, derék állatok voltak, készséges munkások és jó elvtársak, de rendkívül ostobák. A B betűn túl egyik sem tudta megtanulni az ábécét. Mindent bevettek, amit a Forradalomról és az Állatizmus elveiről mondtak nekik, különösen, ha Rózsi mondta, aki iránt szinte fűi tisztelettel viseltettek; de kétséges volt, hogy értenek-e valamit belőle.

A gazdaság most már jobban ment, és jobban is volt szervezve; sőt még bővült is, mert Mr. Pilkingtontól megvásároltak két szántót. A szélmalmost végül sikeresen felépítették, a gazdaságnak saját cséplőgépe és szalmafelhordója volt, különféle új épületeket is emeltek. Mr. Nyaffy vásárolt magának egy kétkerekű csészát. A szélmalmost azonban végül mégsem áramfejlesztésre használták. Gabonát örültek benne, és csinos hasznót hozott, mégpedig készpénzben. Az állatok keményen dolgoztak egy újabb szélmalmon, és azt mondogatták, ha majd befejezik, akkor felszerelik a dinamókat. De arról a fényűző kényelemtől, amelyről egykor Hógolyó tanítására az állatok álmodoztak: villanyvilágítású istállókról, hideg-meleg vízről, és háromnapos munkahétről többé szó sem esett. Napóleon keményen bírálta az efféle elképzeléseket, mint amelyek ellentétben állnak az Állatizmus szellemével. Az igazi boldogságot, jelentette ki, a kemény munka és a mértékletes élet hozza meg.

Hogy, hogy nem, a gazdaság egyre gazdagabb lett, az állatok mégsem gazdagodtak – kivéve persze a disznókat meg a kutyákat. Ennek részben talán az volt az oka, hogy olyan sok volt a disznó meg a kutya. Nem mintha ezek az állatok nem dolgoztak volna, a maguk módján. Az ő munkájuk, mint Süvi fáradhatatlanul magyarázta, a gazdaság felügyelete és szervezése – soha véget nem érő munka. Ennek a munkának a nagy részét a többi állat tudatlansága miatt fel se tudta fogni. Süvi elmondta például, hogy a disznóknak nap mint nap hallatlan munkával olyan rejtelmes dolgokat kell összeállítaniuk, mint a különböző „dossziék”, „jelentések”, „jegyzőkönyvek” és „emlékeztetők”. Ezek nagy papírlapok, melyeket tele kell írni, aztán mihelyt teli vannak írva, el kell égetni a kazánban. Mindennek mérhetetlen nagy a jelentősége a gazdaság jóléte szempontjából, mondta Süvi. De sem a disznók, sem a kutyák munkája nem termelt semmiféle eleséget, márpedig nagyon sokan voltak, és mindig nagyon jó volt az étvágyuk.

A többiek élete, amennyire fel tudták mérni, olyan volt, mint mindig. Általában mindig éhesek voltak, szalmán aludtak, vályúból ittak, dolgoztak a mezőn; télen a hideg gyötörte őket, nyáron a legyek. Az öregebbek néha összeszedték homályos emlékeiket, és megpróbálták megállapítani, hogy vajon a Forradalom első napjaiban, közvetlenül Jones elűzése után, jobban vagy rosszabbul mentek-e a dolgok. Nem tudtak rá visszaemlékezni. Semmivel sem tudták összehasonlítani jelenlegi életüket: semmihez sem tudtak igazodni, csak Süvi számoszlopaihoz, amelyek kivétel nélkül mindig azt bizonyították, hogy minden egyre jobb és jobb lett. Az állatok megoldhatatlannak találták a problémát, és mostanában már egyébként is nagyon kevés idejük volt ilyen dolgokon töprengeni. Csak az öreg Benjámín állította, hogy hosszú életének minden részletére emlékszik, és tudja, hogy a dolgok sohasem mentek, és soha nem is mehetnek se jobban, se rosszabbul – az éhség; a szenvedés és a csalódás, mondta, az élet megváltozhatatlan törvényei.

Az állatok mégsem adták fel a reményt. Soha, egy pillanatra sem vesztett ki belőlük az a büszke érzés, hogy kiváltságos lények, mivel az Állatfarmon élhetnek. Még mindig ők voltak az egyetlen gazdaság az egész vidéken – egész Angliában –, amelyet állatok birtokoltak és vezettek. Nem akadt közöttük senki, még a legfiatalabbak és a jövevények között sem, akiket pedig tíz-húsz mérföldnyire fekvő tanyákról hoztak oda, aki ne csodálta volna ezt szüntelenül. És amikor hallották a puska lövéseket, és megpillantották az árbocon lobogó zöld zászlót, dagadt a szívük a soha nem múló büszkeségtől, és folyton a régi, hősi napokra fordították a szót, Jones elűzésére, a Hétparancsolat megírására, és a nagy csatákra, amelyekben legyőzték a betolakodó Embereket.

Egyetlen régi álmukról sem mondtak le. Még mindig hittek az Állatok Köztársaságában, amelyet az öreg Órnagy megjósolt, amikor Anglia zöld mezeit nem fogja többé emberi láb taposni. Egy szép napon el is fog érkezni: lehet, hogy sokára, lehet, hogy az élő állatok közül senki sem éri meg, de azért egyszer mégis el fog érkezni. Még az „Angolhon állatai”-t is el-eldúolták itt-ott, titokban: minden állat tudta a gazdaságban, ha hangosan nem merték is elénekelni. Ha nehéz volt is az életük, és reményeik nem mind teljesültek, azért tudatában voltak annak, hogy nem olyanok, mint a többi állat. Ha éhesek voltak, nem azért voltak éhesek, mert zsarnok Embereket kellett eltartaniuk; ha keményen dolgoztak, legalább maguknak dolgoztak. Senki nem járt közülük kétlábon. Senki nem nevezett senkit „gazdának”. Minden állat egyenlő volt.

Kora nyáron Süvi egy szép napon megparancsolta a birkáknak, hogy kövessék, és elvezette őket a tanya végében fekvő paragra, amelyet benőttek a fiatal nyírfák. A birkák egész nap ott legelészték a leveleket, Süvi felügyelete alatt. Este ő maga visszatért a tanyaházba, de mivel meleg volt az idő, azt mondta a birkáknak, maradjanak csak ott, ahol vannak. Végül aztán egy álló hétig ott maradtak, a többi állat nem is látta őket. Süvi a nap legnagyobb részét köztük töltötte. Azt mondta, új dalra tanítja őket, és ehhez magányra van szükség.

Közvetlenül a birkák visszatérése után, egy kellemes estén, amikor az állatok már befejezték a munkát, és hazafelé vették útjukat, rémült nyertést hallottak az udvar felől. Az állatok riadtan megtorpantak. Rózsi hangja volt. Aztán újra fölnyertett, mire minden állat vágta fogott, és berohant az udvarra. Egy disznó a két hátsó lábán járt.

Igen, Süvi volt az. Még kissé félszegen járt, mintha nem szokta volna meg teljesen, hogy tekintélyes súlyát ebben a helyzetben hordozza, de az egyensúlya tökéletes volt, amikor keresztüballagott az udvaron. És a következő pillanatban kivágódott a tanyaház ajtaja, és a disznók libasorban kivonultak rajta. Mind a hátsó lábukon jártak, voltak közöttük, akik jobban csinálták, mint a többiek, egyik-másik viszont kissé bizonytalanul járt, mintha botra szeretne támaszkodni, de mindegyiküknek sikerült körbejárnia az udvart. Végül pedig iszonyatos kutyaugatás és a fekete kakas harsány kukorékolása közben maga Napóleon is megjelent. Két lábon járt, fenségesen kiegyenesedve, és gögös pillantásokat vetett mindenfelé, miközben körülugrálták a kutyái.

A csülkében ostort tartott.

Halálos csend lett. Az állatok megzavarodva, rémülten bújnak össze, miközben az udvaron körbemasírozó disznók hosszú sorát figyelték. Mintha tótágast állna a világ. Aztán eljött egy pillanat, amikor első megdöbbenésük elmúlt, és amikor mindennek ellenére – a kutyáktól való félelmük ellenére, és annak a hosszú éveken át kifejlődött szokásuknak az ellenére, hogy semmiért ne panaszkodjanak, semmit se bíráljanak, akármilyen történi – talán kitört volna belőlük néhány tiltakozó szó. De pontosan ebben a pillanatban, mintegy adott jelre, az összes birka félelmetes bégetésben tört ki:

– Négy láb jó, két láb jobb! Négy láb jó, két láb jobb! Négy láb jó, két láb jobb!

Öt percig megállás nélkül bégettek. Mire pedig a birkák elcsendesedtek, már nem maradt lehetőség a tiltakozásra, mert a disznók visszamasíroztak a tanyaházba.

Benjámín egyszer csak észrevette, hogy egy orr dörzsölődik a szügyéhez. Hátranézett. Rózsi volt az. Öreg szeme most még homályosabbnak látszott, mint máskor. Nem szólt egy szót se, csak szelíden odahúzta Benjámint a sörényénél fogva a nagy pajtához, amelynek a falára a Hétparancsolat fel volt írva. Egy-két percig csak álltak, a kátránnyal bevont falra írt fehér betűket bámulva.

– Nekem már romlik a szemem – mondta végül Rózsi. – Még fiatalkoromban sem tudtam elolvasni, mi van ideírva. De most úgy látom, mintha ez a fal egészen más volna. Ugyanolyan most ez a Hétparancsolat, mint amilyen volt, Benjámín?

Benjámín ez egyszer hajlandó volt áthágni önnön szabályait, és felolvasta Rózsinak, mi van a falra írva. Ott már semmi más nem állt, csak egyetlen

MINDEN ÁLLAT EGYENLŐ,
DE EGYES ÁLLATOK EGYENLŐBBEK A TÖBBINÉL

Ezek után már az sem látszott furcsának, hogy másnap a gazdaság munkájára felügyelő disznók mind ostort tartottak a mellső csülkükben. Az sem látszott furcsának, amikor a disznók rádiót vettek maguknak, bevezették a telefont, és előfizettek a John Bull-ra, a Tit-Bits-re és a Daily Mirror-ra. Abban sem volt semmi különös, amikor Napóleont pipával a szájában látták sétálni a kertben – nem, már abban sem láttak semmi különlegességet, amikor a disznók előszedték a szekrényből Mr. Jones ruháit; és hordani kezdték őket. Maga Napoleon fekete kabátban, térdnadrágban és bőrkamásliban jelent meg, míg kedvenc kocája azt a műselyem ruhát hordta, amelyet Mrs. Jones csak vasárnaponként szokott felvenni.

Egy hét múlva egyik délután egész sor kétkerekű cséza hajtott be a tanyára, merthogy meghívták a szomszédos gazdák küldöttségét, nézzenek körül a gazdaságban. Mindent megmutogattak nekik, amazok pedig kifejezték mélységes csodálatukat minden fölött, amit csak láttak, különös tekintettel a szélmalomra. Az állatok ekkor éppen a répa földet gyomlátkák. Szorgalmasan dolgoztak, alig emelték fel pofájukat a földről, és nem tudták, kitől is féljenek jobban, a disznóktól vagy az emberi látogatóktól.

Aznap este hangos nevetés és nótázás hallatszott a tanyaházból. Az állatokat a hangzavar hallatára hirtelen elfogta a kíváncsiság. Mi történik most, amikor első ízben találkoznak egyenlő felekként az állatok és az Emberek? Közmegegyezéssel beosontak, amilyen csendesen csak tudtak, a tanyaház kertjébe.

A kapunál azért megálltak, féltek volna továbbmenni, de Rózsi továbbvezette őket. Lábujihegyen odasompolyogtak a házhoz, és azok az állatok, akik elég magasak voltak hozzá, bekukucskáltak az ebédlő ablakán. A hosszú asztal körül fél tucat gazda és vagy fél tucat előkelőbb disznó ült. Maga Napoleon a díszhelyet foglalta el, az asztalfőn. A disznók láthatólag teljesen otthon érezték magukat a székükben. A társaság kártyával szórakozott; de egy pillanatra abbahagyták a játékot, nyilván mert áldomást akartak inni. Körülhordozták a hatalmas kancsót, mindenkinek színelőzötték a poharát sörrel. Senki sem vette észre, hogy az állatok csodálkozó arccal bámulnak be az ablakon.

Odabenn éppen a rókaerdei Mr. Pilkington állt fel. Felemelte poharát, és bejelentette, hogy mielőtt elmondaná pohárköszöntőjét, néhány szót kíván szólni a megjelentekhez. – Nagy elégtételt jelent számomra – mondta –, és biztos vagyok benne, hogy valamennyi jelenlévő számára is az, hogy a bizalmatlanság és a félreértések hosszú korszaka – érezhetően véget ért. – Volt egy idő, – folytatta, nem mintha akár ő, akár a jelenlevők osztoztak volna ezekben a vélekedésekben, de volt egy idő, amikor az Állatfarm tiszteletre méltó tulajdonosaira, ha nem is ellenségesen, de mégis aggodalmasan néztek emberi szomszédai. Sajnálatos incidensekre és félreértésekre került sor. Sokan úgy érezték, egy olyan gazdaság, amely a disznók tulajdona, és amelyet disznók vezetnek, valahogyan abnormális, és óhatatlanul nyugtalanító hatása lesz a szomszédokra. Sok gazda anélkül, hogy erről meggyőződött volna, feltételezte, hogy egy ilyen gazdaságban szabadság és fegyelmezetlenség uralkodik. Amiatt is aggodalmaskodtak, hogy milyen hatása lesz mindennek az ő állataikra, sőt emberi alkalmazottaikra. Ám mindezek a kétségek mostanra eltűntek. Ma, amikor ő és a barátai meglátogatták az Állatfarmot, és tőviről hegyire megnézték, ugyan mit tapasztaltak? Nemcsak hogy a legkorszerűbb módszereket, hanem olyan rendet és fegyelmet, amelyről minden gazda példát vehetne. Úgy véli, nem téved, amikor kijelenti, hogy az Állatfarm alacsonyabb rendű állatai többet dolgoznak, és kevesebb ételmezt kapnak, mint bármely más állat a környéken. Sőt, ő és barátai sok mindent megfigyeltek ma, amit a saját gazdaságukban is tüstént be szándékoznak vezetni.

Észrevételeit, mondta Mr. Pilkington, annak hangsúlyozásával szeretné befejezni, hogy az Állatfarm és szomszédai között barátságos viszony alakult ki, és ennek így is kell maradnia. A disznók és az Emberek közt soha nem volt semmiféle érdekellentét, és erre a jövőben sem kerülhet sor. Küzdelmeik és nehézségeik azonosak. Vajon nem ugyanazokkal a munkaerő problémákkal küzdenek-e mindenütt? Mr. Pilkington ezután néhány gondosan előkészített szellemességet akart előadni a társaságnak, de belezavarodott mondókájába, és képtelen volt folytatni. Sokáig köszöregelt a torkát, és egyre vörösebb lett a képe, mire sikerült kinyögnie: – Ha önöknek meg kell birkóznuk a maguk alsóbbrendű állataival, hát nekünk is megvannak a magunk alsóbb néposztályai! – Erre a szellemességre az egész asztaltársaság harsány röhögésben tört ki, és Mr. Pilkington újra gratulált a disznóknak az alacsony fejadagokért, a hosszú munkaidőért, és azért, hogy a kényeztetés semmi jelével nem találkozott az Állatfarmon.

Most pedig, tette hozzá végül, felkéri a társaságot, hogy álljanak fel, és győződjenek meg róla, teli van-e a poharuk. – Uraim – fejezte be Mr. Pilkington –, uraim, emelem poharam az Állatfarm felvirágzására!

Erre kitért az általános éljenzés és lábdobogás. Napoleon annyira el volt ragadtatva, hogy elhagyta a helyét, és megkerülte az asztalt, csak hogy kocinthatson Mr. Pilkingtonnal, mielőtt kiürítette volna poharát. Mikor az éljenzés elcsendesedett, Napoleon állva maradt, és közölte, hogy ő is szeretne néhány szót szólni.

Mint Napoleon valamennyi beszéde, ez is rövid és velős volt. Ő is boldog, mondotta, hogy elmúlt a félreértések korszaka. Hosszú ideig olyan hírek terjengtek – és oka van rá, hogy azt higgye, ezeket az ellenség rosszindulata terjesztette, hogy ő és kollégái felforgatóan, sőt forradalmian léptek fel. Azt hitték róluk, hogy lázadást akarnak szítani a szomszédos gazdaság állatai között. Ennél mi sem esett távolabb az igazságtól! Egyetlen vágyuk most is, mint a múltban is, az, hogy békében élhessenek, és normális kapcsolatokat tarthassanak fenn szomszédikkal! Ez a gazdaság, tette hozzá; amelyet szerencséje van kormányozni, szövetkezeti vállalkozás, és a birtokában lévő okmányok szerint a disznók együttes tulajdonát képezi.

Nem hiszi, mondotta, hogy a régi gyanakvásból még fennmaradt volna valami, de a gazdaság életében nemrég történt változások bizonyára tovább fokozták majd a bizalmat a gazdaság iránt. Az állatok eddig annak a bolondos szokásnak hódoltak, hogy egymást „elvtársnak” szólították. De ezt meg fogják tiltani. Meg fogják szüntetni továbbá azt az ismeretlen eredetű furcsa szokást is, hogy az állatok minden vasárnap reggel elvonulnak egy kandisznónak a kertben álló oszlopra felszögezett koponyája előtt. Ezt is meg fogják tiltani; a koponyát már el is ásták. Látogatói talán megfigyelték az árbocon lobogó zöld zászlót. Ha igen, akkor talán azt is észrevették, hogy eltűnt róla a fehér pata és a szarv. Mostantól fogva a zászló sima zöld lesz.

Mindössze egyetlen bíráló megjegyzést kíván fűzni Mr. Pilkington kiváló és igazi jószomszédi beszédéhez. Mr. Pitkington mindvégig az „Állatfarmot” emlegette. Persze nem tudhatta – hiszen ő, Napoleon, éppen most jelenti be –, hogy az „Állatfarm” nevet eltörölték. Ezentúl a gazdaságot „Majorinak” fogják nevezni, hiszen ez az igazi és eredeti neve.

– Uraim – fejezte be Napoleon –, igyunk ugyanarra, amire az előbb, csak más formában! Töltsék tele poharukat! Uraim, a Major virágzására! Erre megint olyan lelkes éljenzés tört ki, mint az előbb, és mindenki fenéig ürítette poharát. Az állatok, akik kívülről nézték ezt a jelenetet, úgy érezték, valami különös dolog történt. Mi változott meg a disznók arcán? Rózsi elhomályosodott öreg szemét egyik arcra fordította. Egyiknek ötös tokája volt, a másiknak négyes, a harmadnak hármás. De mi az, ami mintha összeolvadt és megváltozott volna? Aztán az éljenzés elcsendesedett, a társaság újra kézbe vette a kártyát, és folytatta a félbeszakított játékot, az állatok pedig csendesen elosontak.

De még húszméternyire sem mentek, amikor hirtelen megtorpantak. A tanyaház felől óriási ricsaj hallatszott. Visszarohantak, és újra benéztek az ablakon. Igen: odabenn heves veszekedés tört ki. Ordítottak, verték az asztalt, éles, gyanakvó pillantásokat vetettek egymásra, és dühödten meghazudtolták egymást. A bajt a jelek szerint az okozta, hogy Napoleon és Mr. Pilkington egyszerre játszott ki egy-egy pikk ász.

Tizenkét hang üvöltözött dühösen, és a hangok mind teljesen egyformák voltak. Most már nem volt kérdéses, hogy mi történt a disznók arcával. Az állatok a disznókról az Emberekre, az Emberekről a disznókra, aztán a disznókról megint az Emberekre néztek, és már nem tudták megmondani, melyik az Ember, és melyik a disznó.

1943. november-1944. február

Tartalom

- [1. FEJEZET](#)
- [2. FEJEZET](#)
- [3. FEJEZET](#)
- [4. FEJEZET](#)
- [5. FEJEZET](#)
- [6. FEJEZET](#)
- [7. FEJEZET](#)
- [8. FEJEZET](#)
- [9. FEJEZET](#)
- [10. FEJEZET](#)